

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2011/2012

**HAN VAN MEEGEREN:
DE GROOTSTE VERVALSER IN DE
KUNSTGESCHIEDENIS**

*Bakalářská práce
Nizozemština pro hospodářskou praxi*

Martina Hladká

Begeleider: **Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.**

OLOMOUC 2012

Verklaring

Ik verklaar hiermee dat ik deze scriptie zelfstandig heb geschreven en alle gebruikte literatuur en andere bronnen in de lijst van bronnen heb vermeld.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje jsem uvedla v seznamu zdrojů.

V Olomouci dne 18. května 2012

Martina Hladká

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte mijn dank betuigen aan Doc. dr. Wilken Engelbrecht, cand.
litt. voor zijn geduld en waardevolle adviezen.

INHOUD

INLEIDING.....	5
1. DE VERVALSING.....	8
2. DE MOTIVATIE.....	10
3. WAAROM VERMEER?.....	12
4. DE ZAAK VAN MEEGEREN.....	13
4.1 De arrestatie.....	13
4.2 De gevangenis en de bekentenis.....	14
4.3 Christus in de tempel.....	15
4.4 De publiciteit – schandaal.....	18
4.5 Voor of tegen de nazi's?.....	19
4.6 De rechtszaak.....	20
4.7 Bankroet.....	22
4.8 Nog geen eind.....	23
5. DE EMMAÜSGANGERS.....	25
5.1 De voorstelling.....	25
5.2 Methode.....	26
5.3 De verkoop.....	28
6. DE CRITICI, BEDROGENEN EN ANDERE VERVALSINGEN.....	31
6.1 De eerste stap.....	31
6.2 Dupes.....	31
7. ZIJN LEVEN EN CARRIÈRE.....	36
7.1 Het gezin en kinderjaren.....	36
7.2 De school.....	36
7.3 De vrouwen en kinderen.....	37
7.3.1 Anna de Voogt.....	38
7.3.2 Jo Oerlemans.....	39
7.3.3 Cootje Henning.....	41
7.3.4 Kinderen.....	42
7.3.5 Niet alleen vervalsers.....	42
8. VAN MEEGEREN IN TSJECHIË.....	44
CONCLUSIE.....	46
LIJST VAN BRONNEN.....	48
Literatuur.....	48
Publicaties.....	48
Internetbronnen.....	48
Audiovisuele bronnen.....	49
BIJLAGEN.....	50
Nr. 1: Zelfportret.....	50
Nr. 2: Lijst van meest bekende vervalsingen.....	51
RESUMÉ.....	53
SUMMARY.....	55
ANOTACE.....	57

INLEIDING

Toen in het museum werd ontdekt dat er geen meesterstuk van de 17de eeuw hangt maar “alleen” een vervalsing van een “gewone hedendaagse” schilder, kon de auteur van dit werk zeker tevreden zijn, omdat juist het gevoel van onderschatting hem tot de falsificatie had gebracht. Die auteur was Han van Meegeren, de “Meester Vervalser”, een man die de hele kunstwereld schokte. Een schilder die het lukte om van zijn schilderijen werken van de Gouden Eeuw te maken. Bewonderd door sommigen, veracht door anderen.

Natuurlijk als hij niet door de omstandigheden gedwongen was, die na de bevrijding in 1945 in Nederland heersten, had hij het nooit bekend. Maar het ging niet alleen om zijn eer. Hij werd gebrandmerkt als landverrader, een man die nationaal cultuurbezit aan de nazi's verkocht, en voor dezen waren er strenge straffen. Een van zijn “Vermeers”, *Christus en de overspelige vrouw*, was namelijk in handen van Hermann Göring, de rechterhand van Adolf Hitler, gekomen. Aan de andere kant was Van Meegeren na opheldering van de zaak voor velen de held die de vijand bedrogen had.

Zijn verhaal boeide absoluut mijn aandacht toen ik voor het eerst over hem hoorde. Volgens mij is het zo bijzonder dat het ook interessant klinkt voor degenen die niet geïnteresseerd zijn in kunst. Daarom koos ik hem als onderwerp voor mijn scriptie omdat ik op zoek naar bijzonder ontwerp was en dat is precies het.

Het doel van mijn scriptie is vooral de bizarre zaak te ontleden. Ik houd me bezig van zijn strategie voor het vervalsen, de onthulling en vervolgens van de hele rechtszaak en hoe groot invloed had er de onmiddellijke situatie na de Tweede Wereldoorlog op. Naast de rechtszaak heb ik zijn relaties geanalyseerd die hij tijdens het hele proces hield maar ook de relaties die hem een eerste aanleiding aan zijn werk gaven. Menigen herinneren zich in verband met zijn naam “Han van Meegeren” alleen de woordverbinding “de vermaarde vervalser”, maar hij had meer wonderlijke kanten. Bij het verloop doe ik een moeite om Hans karakter uit te schilderen. Het was heel moeilijk om een belangeloze stand over zijn persoonlijkheid te behouden, omdat de hoofdacteur eigenaardig en vooral een man van vele gezichten was. Toen ik aan het werk aan mijn scriptie was, was ik mezelf in twijfel of met Han sympathiseren of niet. Hij is zonder twijfel de bewonderenswaardige persoon. Dus ik heb besloten om een mysterie over deze figuur te onderzoeken en daarmee verbondene affair die behalve kunstgebied in Tsjechië niet zo bekend is.

De hoekstenen van mijn werk waren voornamelijk twee boeken, het eerste was het boek van Marie-Louise F. C. Doudart de la Grée *Geen standbeeld voor Han van Meegeren* die op basis van gesprekken met Van Meegeren in 1946 nog voor zijn veroordeling werd geschreven en het tweede boek *De arrestatie van een*

meestervervalser van Frederik H. Kreuger die in 2006 werd geschreven. Het eerste boek heb ik gekozen, omdat het “directe contact” met Han is van de tijd toen hij vol emoties van de hele zaak was. Het tweede boek was voor mij heel behulpzaam omdat het relatief nieuw is. De versies van enkele verhalen van Hans leven zijn namelijk in oudere publicaties verschillend en na jaren werden de feiten over de “zaak Van Meegeren” door meneer Kreuger samengevat. Ik heb geprobeerd zo mogelijk objectief en met allernieuwste en bewijzende gegevens te werken om de lezer zijn eigen mening kon te creëren.

Het eerste deel van mijn scriptie gaat over een vervalsing in het algemeen. Er zijn gegevens over de geschiedenis van vervalsingen, soorten van vervalsingen en erover wat eigenlijk nog steeds als een vervalsing beschouwd is.

In het tweede hoofdstuk houd ik me bezig met een kwestie waarom Han van Meegeren eigenlijk met vervalsingen is begonnen. Ik vermeldde daar drie aspecten. Het eerste aspect is verlangen naar waardering, het tweede aspect is verlangen naar wraak op de critici, die zijn schepping onderschatten en het laatste aspect is geld.

In het derde hoofdstuk zou ik graag beantwoorden de vraag waarom Van Meegeren voor zijn vervalsingen juist de schilder van de Gouden eeuw, Johannes Vermeer koos.

Het vierde deel gaat over het hoofdpunt van mijn scriptie “De zaak Van Meegeren”. Hier wordt over arrestatie van Van Meegeren geschreven, die vermoedelijk het Nederlandse cultuurbezit in de vorm van het schilderij van Vermeer aan nazi-politicus Göring verkocht. Vervolgens werd hij beschuldigd van collaboratie. Dan wordt er in het vierde deel zijn tijd in gevangenis uitgebeeld, zijn schokkende bekentenis dat hij de auteur van de beroemde schilderijen is, polemiekt of hij met nazi’s werkte. Voornamelijk wordt er het hele proces ontleed, het eind van hem en wat daarna nog gebeurd is.

In het vijfde hoofdstuk houd ik me bezig met het beroemde schilderij *De Emmaüsgangers*, die in het Museum Boijmans hing als Vermeers werk, maar in werkelijkheid was Van Meegeren de auteur. Verder wordt er Van Meegerens gecompliceerde methode beschreven hoe het oude meesterstuk uitvoerde, waar kreeg hij de inspiratie voor de voorstelling en hoe het hem lukte om het schilderij te verkopen.

In het zesde deel van mijn scriptie schrijf ik ten eerste over hoe waren Hans eerste pogingen om te vervalsen. Verder worden er namen van de critici en zijn meningen voor en na de “grote ontmaskering” vermeld en de “bedrogenen” die vervalsingen als authentieke werken hebben gekocht.

Het zevende hoofdstuk gaat over privé-leven en carrière van de vervalser. Hier schrijf ik over zijn relaties met vrouwen en over hoe hij met zijn kinderen kon opschieten. Het laatste stuk van dit hoofdstuk is beschrijving van Hans wonderbaarlijk karakter.

In het laatste deel houd ik me bezig met het feit hoe bekend de figuur Han van Meegeren was en is op het Tsjechische gebied.

1. DE VERVALSING

Net als kunst bestaat zolang als de mensheid zelf, heeft de vervalsing ook haar eigen geschiedenis. Ze bestaat al eeuwen lang als fenomeen. De eerste beginselen kunnen we voegen bij het begin van het verzamelen, dus in de periode, toen voorwerpen ook een andere dan alleen “gebruikswaarde” begonnen te hebben. De kunst begon een diepere betekenis in samenleving te hebben. De eerste vervalsingen worden al genoteerd in de tijd van het ontstaan van antieke beschavingen, volgens sommige bronnen zelfs 5000 jaar geleden¹, toen bijvoorbeeld in het antieke Egypte kleurige edelstenen met glas werden nagemaakt, enz. Wellicht is alles nagemaakt wat enige waarde zou kunnen hebben, van schilderijen en beeldhouwwerken en meubels, kleding, documenten, postzegels tot wapens, juwelen en voornamelijk munten en bankbiljetten. Er zou zelfs een vervalsersgilde gesticht kunnen worden.

Vervalsers zijn als ze slagen ongetwijfeld kunstenaars, maar op hun manier, namelijk niet alleen op kunstgebied, maar ze zijn ook uitstekende meesters van bedrog. Hoe is het dus mogelijk om te herkennen of het werk echt of onecht is? De kwestie van authenticiteit van de werken worden vaak beïnvloed door omstandigheden zoals of meer schilders aan het werk hebben deelgenomen (bijv. leerlingen) of de auteur alleen een gedeelte heeft geschilderd of hij het werk gewoon heeft gewijzigd. Verder zijn er verschillende replica's, omwerkingen, namaak, halforiginelen e.d. Volgens de “definitie” kan ook het restaureren een vervalsing worden. Wat betreft het herkennen van de echtheid, wordt er zeker gekeken naar de vraag of de bepaalde wijziging opzettelijk werd vervaardigd of niet, of het was een bedrog. Voor het objectieve waardeoordeel worden echter allerlei methoden, expertisen, scheikundige en natuurkundige analyses gebruikt. Van Meegeren hield rekening met het feit dat deze methoden niet altijd foutloos zijn en hij bewees dat er tussen echtheid en onechtheid echt een dunne grens is.

Een schilderij dat toegevoegd is en met de naam van een schilder ondertekend is, kan worden ook beschouwd als een vervalsing. Hoewel het niet om opzettelijk vervalsen gaat, maar om de bepaling van het auteurschap, is het een directe ingreep in het originele werk. Wat handtekeningen en vervalsen daarvan betreft, had Van Meegeren er rijke ervaring mee. Zijn schilderijen zijn in principe originelen. Hij heeft “slechts” handtekeningen geïmiteerd. Deze methode hebben vervalsers vaak voor een hogere waarde van hun eigen werk gebruikt. De signatuur van beroemde schilder zouden we in deze tijd een goed merk kunnen noemen waarvoor altijd meer wordt betaald. Hierbij komen we aan de hoofdmotivatie van de vervalsers: de winst. Enkele

¹ ARNAU, Frank. *Umění padělatelů: Padělatelské umění. Tři tisíce let podvodůse starožitnostmi*. 1° druk. Praha: Orbis, 1973, p. 11

werken worden pas vervalsingen in handen van zakenlui die de werken voor meer waardevolle werken uitgeven, omdat ze dan meestal grotere winst krijgen. Maar dat kon niet met Van Meegeren gebeuren, omdat bekend is, dat hij zelf een uitstekende zakenman was en hij bewaakte zijn winsten en vond zoals elke goede vervalser handige tussenpersonen. Vanzelfsprekend gaf hij zichzelf uit voor een tussenpersoon. Het andere veelvuldige motief is het verlangen naar erkenning of zich wreken op critici, die werken van een bepaalde kunstenaar hebben versmaad. Ook een typisch voorbeeld voor Van Meegeren.

Vooraf in vroegere tijden bestonden er kunstenaars die niet uit eigen initiatief vervalsten, ze wilden alleen aan de wensen van hun heer voldoen. Zodat ze het schilderij in de stijl van gewenste auteur schilderden. Maar deze gevallen komen maar weinig voor in vergelijking met die als andere “slimme kunstenaars” het verlangen van verzamelaars naar zeldzame schilderijen of de menselijke begerigheid naar bezit dat zijn maatschappelijke positie bewijst gepast hebben uitgebuit. De vervalsters zijn bereid om dit risico te nemen en aan hun vervalsingen veel tijd, moeite, energie en paradoxaal ook veel geld te besteden, omdat ze weten, dat in geval van succes het veelvoudig beloond zal worden.

2. DE MOTIVATIE

Een basiskwestie is waarom Han van Meegeren eigenlijk met vervalsingen begonnen is. Zoals ik in de inleiding al aangegeven heb, heeft de primaire rol vooral het verlangen naar waardering en zeker een vorm van wraakzucht gespeeld. Ten eerste is het goed te weten hoe hij met schilderen was begonnen. Net als bij andere schilders had ook Han zijn artistiek talent al in de kinderjaren getoond. Han wilde een beroemde schilder worden. Maar het was niet zo makkelijk. Papa Van Meegeren had een echte afkeer van deze professie. Voor hem was dit beroep zonder toekomst en hij had voor zijn zoon andere “behoorlijke” plannen. Deze weerstand dreef Han echter nog meer aan om zijn droom te volgen. Dat waren waarschijnlijk de eerste pogingen om iets als schilder te bereiken.

Het tweede en beslissende aspect waren de meningen van kunstcritici. Er kwam ook veel kritiek van de Haagse Kunstkring¹, waarvan Han lid was. Waarschijnlijk voelde hij zich ook daarom beledigd. Aanvankelijk waren echter de reacties op zijn schepping min of meer positief zoals deze:

“Verrassend door spontaneïteit en picturaal élan.

Nieuw van opvatting ten opzichte van kleur.

Oorspronkelijk van onderwerp.

Nerveus intellectuele kunst.” (Doudart de la Grée 1966: 61)

Maar na verloop van tijd werd hij bekritiseerd omdat hij geen eigen stijl of geen originaliteit had en omdat zijn werken platvloers en uit de mode waren. De critici hebben de navolging van vroegere stijlen niet bevorderd, bovendien waren toen in deze periode het kubisme en surrealisme modern. Hans’ argument was dat vele kunstenaars door hun voorlopers geïnspireerd of door vroegere stijlen beïnvloed zijn. Bijvoorbeeld zelfs Vermeer was van Caravaggio uitgegaan. Volgens hem was zijn manier van schilderen uniek, het heeft slechts van de zeventiende-eeuwse stijl weerspiegeld. Han was echter ijdel, egoïstisch en ambitieus. Hij dacht dat anderen hem wellicht om succes of geld zouden benijden. Met zijn soms giftige of oppervlakkige opmerkingen die publiceerde hij bijvoorbeeld in het maandblad *De Kemphaan*² hielp hij misschien

¹ Haagse Kunstkring was op 1 mei 1891 opgericht. Het is een groep van verschillende artiesten zoals schrijvers, shlders, muzikanten en acteurs en dergelijke waren, die regelmatig vergaderingen en feesten deed. Han was een lid ervan vanaf 1920. De kunstcritici vanaf 1928 tegen hem de voorbehouden begonnen te hebben. Han had echter ook omstreden meningen. In 1932 verhuisde Han naar Roquebrune in Zuid-Frankrijk daarmee zijn lidmaatschap van de kring eindigde.

² De Kemphaan: De blad, die vooral tegen moderne tendensen was, bestond van november 1928 tot april 1930. (KRAAIJPOEL, D. en WIJNEN, H.A. van. *Han van Meegeren en zijn meesterwerk van Vermeer 1889-1947*. Zwolle: Waanders, c1996, p. 18)

zichzelf aan de kritieken. Zelfs hij zei over zelf: “*Ik ben niet zo’n doorgewoon vervalsertje, zoals duizenden zijn; ik ben een unicum in mijn soort, een geniale “Kemphaan”, zogezegd!*”³ Hij verdiende dus een bestempeling als “*kitsch-maker, plaatjes-fabrikant, handige talent, een virtuositeit die gevaarlijk is, de handige verfvirtuoos, wiens werk niets met kunst van doen had*” enz.⁴

Van Meegeren was van mening dat niet iedereen die criticus genoemd wordt ook een expert is die verstand van kunst heeft. Volgens hem kijken de deskundigen eerst naar de signatuur en daarna pas naar het werk en hiermee hebben ze een invloed op de potentiële kopers. Een ander motief was dus het uittesten van deskundigen hoewel achterhaald worden voor het maken en profiteren van vervalsingen een risico was.

Verder mogen we niet vergeten dat een van hoofdmotieven geld was ofschoon hij dat weerleegde. De vervalsers had trouwens een speciale tactiek. Hij presenteerde zich “*als de wreker van zijn miskening als kunstenaar*”, omdat hij door het geval Dossena geïnspireerd werd, die ook werken vervalst had maar tenslotte werd vrijgesproken als niet gewaardeerde artiest.⁵

Van Meegeren had aandeel aan de oprichting van het blad. Hier vermeldde hij zijn kritieken op de critici zoals kritiek van G.B. Schaw op Rembrandt was of Just Havelaars kritiek op Frans Hals. In deze tijd was Han genoeg rancuneus en nam geen blad voor de mond.

³ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C.: *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*. Antwerpen: De Goudvink, 1966, p. 56

⁴ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 28, 45

⁵ BRANDHOF, Marijke van den. *Een vroege Vermeer uit 1937: achtergronden van leven en werken van de schilder/vervalser Han van Meegeren*. Utrecht: Spectrum, 1979, p. 11, 14

3. WAAROM VERMEER?

Aangezien Hans vader een tegenstander van zijn zoons liefhebberij was, moest de kleine Han een andere weg naar het schilderen te vinden. Daarom was hij in het geheim teken- en schilderlessen beginnen te volgen bij Bartus Korteling, de vader van zijn vriend en klasgenoot Willem. Precies hij bracht aan jonge Han de schoonheid van de werken van kunstenaars uit de Gouden Eeuw bij, want hij was zelf een bewonderaar van hen. Waarschijnlijk was hij ongewild de aanstichter van Van Meegerens verdachte ideeën.¹

Verder moet worden opgemerkt dat Han in Delft gestudeerd en gewoond heeft. Delft is stad die bekend is onder andere door de befaamde kunstschilder Johannes Vermeer, die daar vandaan kwam. Dus kon hij hier ook nader kennismaken met de figuur van Vermeer.

In samenwerking met Doudart de la Grée op het boek *Emmaus*, beantwoordde hij op de vraag “Waarom koos hij Vermeer?” als volgt:

"Voor mij bestaan er maar vijf meesters die voor de eeuwigheid hebben gewerkt: Rembrandt, Frans Hals, Michelangelo, da Vinci, en Vermeer.

Vermeer is voor mij de grootste. Rembrandt metselde in de verf, zijn manier van werken was als die Beethoven, met onvermoeibaar geduld, in tegenstelling tot Frans Hals, die de verf ritmisch in toetsen neerschreef, à la prima, zoals Bach zijn cantaten gecomponeerd moet hebben. Maar Vermeer... Vermeer wist alles in een greep saam te vatten en schilderde het volkomen immaterieel. De moeilijkste opgave: de zuiverste uitbeelding van het licht, de diepste kern van de schilderkunst wist hij op zijn doeken te treffen." (Doudart de la Grée 1966:13-14)

Vermeer heeft veel bewonderaars gekregen door zijn spel met licht en schaduw, bijzondere verven, perfect perspectief en het specifiek mysterieuze dat uit zijn werken straalt. Niet alleen zijn schilderijen maar ook zijn leven is in raadselachtigheid gehuld en zelfs dat was een grote uitdaging voor Han van Meegeren.

¹ KREUGER, Frederik H. *De Arrestatie van een meestervervalser*. Veen Magazines, Diemen 2006, 157 pp., p. 12

4. DE ZAAK VAN MEEGEREN

4.1 De arrestatie

Het was kort na de bevrijding. Het leek dat er eindelijk betere tijden zouden kunnen zijn, maar niet voor Van Meegeren. Op 29 mei 1945 toen hij aan de Keizersgracht in Amsterdam woonde, kwamen twee heren van het Militair Gezag hem “bezoeken”, een van hen was kapitein Piller. Dat die twee niet kwamen om zomaar te praten, werd al snel duidelijk. Ze waren daar door het terugvinden van nationaal cultuurbezit. Beknopt vertelden militairen hem dat in de collectie van Hermann Göring het werk *Christus en de overspelige vrouw* van de beroemde schilder Johannes Vermeer werd gevonden, en ze op zoek waren naar de kunsthandelaar zijn, die het doek aan de nazi-politicus had verkocht en dat die weg voorlopig hier eindigde. Ze vroegen hem wat de herkomst van het schilderij is, met andere woorden: wie was vroegere eigenaar ervan. Omdat Van Meegeren andere informatie gaf niet, hadden de officieren het recht hem vast te houden, totdat hij begon te spreken. Dus ze pakten hem op en brachten naar Huis van Bewaring (aan de Weteringschans in Amsterdam). Zonder bekentenis werd Van Meegeren van collaboratie beschuldigd. Cel nummer 23 had hem al verwacht.

Christus en de overspelige vrouw

Het schilderij werd ontdekt door een deskundige, kapitein Harry Anderson in Fishorn, kasteel in Oostenrijk, waar Görings vrouw had verbleven. Het werk werd voor een echt hoge prijs aan Göring verkocht – 1.650.000 Nederlandse guldens. Het is interessant dat Göring het werk aan zijn kindermisje gaf als een financiële reserve.¹

Van Meegeren verkocht het werk niet rechtstreeks aan de politicus van nazi-Duitsland. Zoals in elk grote handel had niet alleen één persoon een rol gespeeld, ook hier waren tussenpersonen. De “hoofdverkoper” was een Duitser, de heer Miedl die bekend was om zijn samenwerken met Göring wat de handel betreft. Met deze zaken was al genoemde kapitein Joos Piller bezig, die voor het Bureau voor de Bestrijding van Vermogensvlucht² werkte. Van Miedls spoor leidde naar Rienstra van Stuyvesande die ook door kapitein Piller werd gearresteerd. Toen was het slechts één stap naar Van Meegeren, die Van Stuyvesande met klem had gevraagd dat het werk niet aan de Duitsers verkocht zou worden. Maar volgens verschillende versies van verhalen kunnen we nu nauwelijks weten, wat waar is. Als het waar is dat Van Meegeren de vijand, dus Göring, had willen bedriegen (en veel mensen bewonderden hem ook ervoor), had de verkoop toch opzettelijk moeten zijn.

4.2 De gevangenis en de bekentenis

In de cel werd Van Meegeren weer ondervraagd. Toen stelden ze hem de vraag opnieuw, hoe hij aan dat schilderij was gekomen. De ondervraagde probeerde zijn beproefde antwoord te gebruiken dat het werk uit de collectie van een Italiaanse familie komen. Bij volgende directe vraag, waar ze deze familie vinden, gaven ze hem 5 minuten om te antwoorden. Han wist niet wat te zeggen. Begrijpelijkerwijs was het voor de militairen niet genoeg.

Het twee weken durende verblijf in de cel was voor Han pijnlijk. Opgesloten tussen vier muren, zonder contact met mensen. Bovendien had hij er geen sigaretten, zijn geliefde alcohol of slaappillen tegen zijn slapeloosheid. In de cel leed hij aan gevoelens van beklemming, hij kon er niet langer tegen. De kale cel, met alleen elemen-

¹ BRANDHOF, Marijke van den, *Een vroege Vermeer uit 1937: achtergronden van leven en werken van de schilder/vervalser Han van Meegeren*, (1979), p.12

² Het Bureau voor de Bestrijding van Vermogensvlucht: We zouden kunnen zeggen dat dit bureau door Joop Piller werd opgericht Het gebouw van dit bureau was gelegen aan de Herengracht 458 in de voormalige kunsthandel Goudstikker, die oorspronkelijk aan Joden toebehoorde. Na de bezetting door de Duitsers (mei 1940) werd de handel bij toeval door meneer Miedl aangekocht. Zijn collega was Jan Dik Sr., die ook medewerking aan de Duitsers had gegeven en eraan had verdiend. Maar misschien past hier voor hen een klein verweer: ze zorgden ervoor dat de moeder van de oorspronkelijke eigenaar van de kunsthandel (Jacques Goudstikker) en haar kleinzoon de oorlog overleefden. (Kreuger 2006: 19-20) Dus misschien is het geen toeval dat juist dit gebouw voor Pillers werk gekozen was.

taire dingen om te leven, heeft zijn doel bereikt. Hij had tijd om na te denken over de vraag of hij als vervalser of als landverrader veroordeeld zou worden. Dus Van Meegeren heeft op de derde dag na het laatste verhoor zelf meegedeeld dat hij zou bekennen. Maar deze bekentenis was niet volgens de verwachting van rechercheurs.

Tijdens het beslissende verhoor was Han niet zo aardig. Hij was onder druk en hij had genoeg van de sarcastische opmerkingen van de rechercheurs, daarom schreeuwde hij hun zijn bekentenis veelmeer toe. Hij bekende dat hij het werk zelf had geschilderd. Toen hij al op dreef kwam, bekende hij nog andere vervalsingen onder andere ook *De Emmaüsgangers*, die waren op dat moment al in Museum Boijmans in Rotterdam.

Eerst waren de rechercheurs sceptisch en was dit bericht absurd voor hen. Maar ze zijn met verhoren doorgedaan en er waren een paar dingen die in het kader zouden kunnen passen. Het onderzoek van de zaak zou kunnen beginnen. Ze namen Van Meegeren serieus nadat hij een schets van het werk had gemaakt die met een röntgenfoto van het doek werd vergeleken.³

4.3 Christus in de tempel

Na dit inzicht moesten mensen van Militair Gezag snel handelen, maar het was niet zo makkelijk op deze bijzondere zaak op te lossen. Han van Meegeren werd voorlopig naar het Bureau voor de Bestrijding van Vermogensvlucht overgebracht. Er was een persconferentie doorgedaan en daarna was er besproken wat verder te doen met dit “ventje.”

Uiteindelijk werd besloten dat Van Meegeren om zijn onschuld respectievelijk schuld te bewijzen één van zijn Vermeers onder controle van de autoriteiten moest schilderen. Deze methode van het onderzoek was vermoedelijk niet noodzakelijk. Voor een deskundig advies worden allerlei expertisen, analyses en dergelijke gebruikt en gewoonlijk is het genoeg. Maar deze zaak riep iets meer aan, omdat zijn bizarre karakter grote nieuwsgierigheid bij de experts en de officieren veroorzaakt had. Verder was het zo dat vlak na de bevrijding, toen de dingen weer in orde werden gebracht, er soms een losheid en verwarring is ontstaan. En zoals de zaak uitzonderlijk was, zo was ook de onderzoeksprocedure niet helemaal gewoon. Deze oplossing werd dus verwelkomd en voegde nog meer sensatie toe. Bovendien bleek dat Van Meegeren met dit besluit geen probleem had. Ze hadden hem in alles voldaan. Zijn gereedschappen voor schilderen (zoals de penselen, het palet, de verven, het doek, enz.) waren voor hem aangebracht.

³ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 21

Zelfs de zeldzame verf lapis lazuli werd voor hem gekocht en geïmporteerd uit Londen.⁴ Bovendien werd als de plaats voor zijn atelier de zolder van het gebouw bepaald, die hij volgens zichzelf mocht aanpassen en waar hij ook kon “wonen”. Dus de voorwaarden voor zijn *Christus in de tempel* waren ideaal. De bijbelse uitbeelding, die hij uit het geheugen schilderde, was voor zijn Vermeers al typisch en was wellicht ook nodig in dit geval om de analogie met *De Emmaüsgangers* te bewijzen.

Tot het gezag dat op de loop van de schildering had toegezien, behoorden bijvoorbeeld dr. Froentjes van het gerechtelijk onderzoekslaboratorium en prof. dr. Coremans.⁵ Deze mannen hadden speciale apparatuur en hadden het bestaande werk met andere vervalsingen vergeleken. Naast de deskundigen gingen naar hem ook verschillende publicisten of gewone nieuwsgierigen. De toegang tot Van Meegeren werd echter beperkt en mensen moesten toestemming vragen om een ontmoeting met hem mogen te hebben, wat soms heel moeilijk was door zijn stijgende populariteit. Onder anderen bezocht hem zijn dochter Inez maar de regelmatige bezoeker was zekere vrouw, Cootje Henning (zie blz. 41). Dus een gebrek aan sociaal contact had Han beslist niet. Ook in het huis kwam hij naast Piller vele mensen tegen zoals andere officieren, bewakers, personeel of secretaresses aan hen hij vaak een gezelschap had gemaakt.

Blijkbaar was het onder Pillers vleugels voor Han helemaal niet zo slecht tegenover zijn korte verblijf in cel zelfs luxurieuze. We zouden kunnen zeggen dat de voormalige kunsthandel voor Han een natuurlijke omgeving was. Het gebouw bleef fysiek onaangetast door de bezetting. De originele kamers, salons, zalen, marmeren trappen, alles bleef bewaard. Verder hingen in het interieur waardevolle wandtapijten en schilderijen. Het was zeker geen typische aanhouding. Om het verblijf een beetje als een “arrestatie” te laten lijken, was het hem verboden om het gebouw te verlaten. Maar de frisse lucht werd hem niet ontzegd, omdat Piller hem naar uitstapjes had meegenomen soms zelfs voor heel weekend. Wat het eten of zijn geliefde wijn en sigaretten betreft, ook op dit gebied ontbeerde hij niet. Dit alles werd door het Amerikaanse leger gesubsidieerd. Ondanks alle deze diensten zag hij er ouder uit dan hij werkelijk was. Van de omschrijving van het Van Meegerens verblijf in het Bureau in het boek *De arrestatie van een meestervervalser* van Frederik H. Kreuger concludeer ik dat tussen Van Meegeren en Piller een band schiep. De waarheid is dat Van Meegeren niets anders

⁴ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 26

⁵ Professor Coremans: De directeur van laboratorium voor de Belgische musea, een man die met zijn team op basis van zijn natuurwetenschappelijk onderzoek bekendmaakt, dat bepaalde schilderijen echt vervalsingen zijn. (Van der Brandhof 1979: 9)

kon doen maar Piller was misschien gewoon door Han als persoon en zijn daden gefascineerd.⁶

Dus ontstond rond twee meter breed schilderij dat Han ongeveer van augustus tot half oktober 1945 heeft gemaakt. Met de voltooiing van het schilderij *Christus in de tempel*⁷ waren “goeie tijden” voor Han beëindigd. De taak was voldaan. Het bleek dat Van Meegeren “slechts” een vervalsers is, maar toch steeds een misdadiger (hij bedroog en verdiende enorme bedragen door vervalsen) daarom moest hij tussen de maanden november en december naar fort Blauwkapel⁸ overgebracht worden. Ten opzichte van de voorwaarden die in het Bureau aan de Herengracht heersten moest deze nieuwe plek voor Han echt een grote schok zijn. Geen privéleven onder andere delinquenten, en dit gezelschap was niets voor hem maar misschien was het voor hem beter dan alleen zonder menselijk contact in cel zitten. Blijkbaar was hij daar rond de twee maanden vastgehouden.

Christus in de tempel

⁶ Kapitein Joop Piller had een Joodse afkomst en zijn hate tegen nazi's veroorzaakte misschien ook, dat hij met Van Meegerens vervalsen had “gesympatiseerd”, omdat hij zelf tijdens oorlog ook de Duitsers bedroog, toen hij geallieerde piloten smokkelde, voornamelijk Engelsen en Amerikanen, wat ook een geduchte portie van vervalsing vereiste. Voor deze daden werd hij na de oorlog ook geëerd met *The Order of the British Empire* of met de *Medal of Freedom*. (Kreuger 2006: 19, 24)

⁷ Soms ook: *Christus en de schriftgeleerden in de tempel*

⁸ Het fort Blauwkapel: Één van de grootste forten van zijn tijd in Nederland. Het lag aan de rand van de stad Utrecht waar na de oorlog verschillende landverraders, voormalige NSB bondgenoten, bedriegers, dus politieke delinquenten waren gevangen.

Tijdens zijn verblijf in het fort bij het wisselen van de jaren 1945 en 1946 is er ook over het configureren van Van Meegerens eigendom besloten. Maar dat zou niet Hans karakter als hij een achterdeur opengelaten zou hebben, zoals we later zien. Verder werd hij vrijgesproken van collaboratie en van februari 1946 mocht hij als de vervalsers intussen thuis blijven tot het begin van het proces over zijn veroordeling.

4.4 De publiciteit – schandaal

Reeds met de arrestatie was er in het publiek een polemiek of Van Meegeren een landverrader is of niet. Het duurde niet zo lang en na de bekentenis dat hij een vervalsers is, kwam de echte mediaboom. Dit buitengewone nieuws over Van Meegeren was voor de media echt een supersensatie. Tijdingen over zijn bekentenis vulden de voorpagina's van alle kranten. Tot het publiek drong het bericht door dat kunstschilder Han van Meegeren Göring had bezwendeld. Hiermee kwamen ook de feiten over de valse *Emmaüsgangers* en andere vervalsingen aan het licht en kwamen er kritische artikelen over de critici en de deskundigen die de echtheid bepaalden.

Er waren ook berichten, nieuws, of positieve of negatieve artikelen in de media die het hele proces van begin tot eind hebben gevolgd. We kunnen zeggen dat Van Meegeren wereldwijd bekend was, ten minste op het gebied van de schilderkunst, omdat de zaak zo bijzonder is dat er een ontelbaar aantal publicaties over hem zijn uitgegeven en met verband met vervalsen wordt er nog steeds over hem geschreven. Met de stijgende publiciteit is ook de belangstelling voor zijn eigen werken gestegen. Op zijn eigen manier ontving hij dus gewenste populariteit, die hij anders nooit zou hebben bereikt.

Kort na de arrestatie verschenen er dus steeds meer journalisten. In de tussentijd van de arrestatie tot het proces stagneerden mediabelangen op een bepaald niveau en werd er voornamelijk besproken over de bovenstaande polemieken. Na het vonnis kwam er een nieuwe golf van groeiende media-aandacht. De personage Van Meegeren als zodanig bleek voor het publiek meer sympathiek te zijn dan aan het begin. Er verschenen publicisten die hun interessen reoriënteerden alleen maar meer informatie niet alleen over verlopen zaak maar ook over activiteiten en privé-leven van opmerkelijke “valsekunstenaar” te krijgen. Naast Han werden er interviews gemaakt met diverse mensen van zijn omgeving. De interesse voor zijn persoon raakte zeker ook aan zijn familie. Onder de eersten waren zijn zusters. De jongste zus, Guusje, verdedigde haar broer veel meer. Ze kende hem wel en bleef vriend van hem ook tijdens hun slechte tijden. De middelste zus, Mientje, had ook geen slechte woord over hem gezegd. Door media betuigde ze eerder haar dank aan Han. Hij was altijd behulpzaam voor haar, tijdens haar leven vol van ziekten. De oudste zuster, Johanna, was niet

tevrede met beweringen van haar zusters. Volgens haar waren Hans zaken schaamte voor de hele familie. Al sinds kinderjaren was tussen Han en Johanna een spijtige relatie. Katholieke opvoeding van hun vader bleef in haar vastgezet. In deze tijd waren hun ouders al overleden. Ik durf te zeggen dat voor vader van Van Meegeren was het alleen goed, omdat Hans affair voor hem zeker hun tweede dood zou geweest zijn.

Andere personen die veel over Han konden vertellen waren zijn kinderen. Terwijl dochter Inez trouwde en verhuisde naar Engeland met oog op een rustig leven te leiden was haar broer Jacques meer mededeelzaam. Hij was zelfs van plan een film over zijn vader laten opnemen. Maae dat lukte hem uiteindelijk niet.

Na verloop van tijd uitgebreid zich naast het aantal publicaties over Van Meegeren ook het aantal mensen met wie de auteurs contact namen op om aanvullende informatie en diepere details te krijgen. De kring expandeerd zich aan mensen die ooit in direct contact met Van Meegeren of zijn schepping waren. Maar ondanks de vele onderzoeken blijft er nog een hoop onduidelijkheden, zoals de volgende.

4.5 Voor of tegen de nazi's?

Tijdens en ook na de oorlogstijd was het te simpel om iemand als een “landverrader” te bestempelen. Maar het feit dat een “Nederlandse cultuurbezit” van Van Meegeren tot in de nazi-politicus belandde, was te sterk dat dat voldoende bleek te zijn. Daartegen gestelde bewering, dat direct Van Meegeren de schepper van dit cultuurbezit is, zich dingen weliswaar in beweging zette, maar waarom ook na betoog van dit argument sommigen geloofden, dat Van Meegeren een collaborateur was? Een paar twijfelgevende gegevens bestaan er wel.

De omstandigheid die anderen beïnvloedde het meest was Hans lidmaatschap in Kultuurkamer⁹. Een ongeluke stap van Han, die latere zaken alleen moeilijker deed. Han was een lid van de Kultuurkamer vooral om in Duitsland te kunnen exposeren. Ook daar was hij op zoek naar gewenste roem. Maar noch de Duitsers schonken aandacht aan Hans schepping. Indien werd de *Christus en de overspelige vrouw* opzettelijk aan Göring verkocht, is deze negering mogelijke oorzaak van deze daad. Maar wat anders voor Van Meegeren belastend was, was het uitbrengen van het boek *Tekeningen I* uit 1942, waarin naast Hans tekeningen ook gedichten van Martien Beversluis, de lid van NSB, waren. Zorgwekkende was de opdracht “*An meinen geliebten Führer*”

⁹ De Kultuurkamer: Een nazi-instituut voor Nederlandse artiesten, volgens Duitse voorbeeld opgericht op 25 november 1941. Leden ervan hadden zekere bescherming. (Van der Brandhof 1979: 13)

ondertekend door H. van Meegeren.¹⁰ Dat werd echter door Han geweigerd. Hij was overtuigd, dat de opdracht bij zijn signatuur toegeschreven was en pas dan naar Hitler gestuurd was. Zoals is bij Van Meegerens zaken al gewoon, zijn er verschillende versies van het verhaal. Sommigen bevestigden dat het van Van Meegerens handen was, anderen dat ontkenden dat. Wij kunnen er alleen maar zeggen, dat Van Meegeren zeker geen nazi met agressieve antisemitische uitingen was.

4.6 De rechtszaak

In de tussentijd woonde hij bij Cootje en eigenlijk ook met zijn ex-vrouw Jo. Nog voor het proces werkte hij met M. L. Doudart de la Grée¹¹ aan het boek *Emmaus*.

Het proces vond plaats om 10 uur 's morgens op 29 oktober 1947 in het Paleis van Justitie in Amsterdam. Het was geen "klassieke" loop maar een omgekeerd. Van Meegeren moest bewijzen dat hij schuldig is en dat hij de vervalser is, geen landverrader. Maar de schilderijen waren geen kopieën, ze waren in "iemand's" stijl. Toen was geen bepaalde straf voor dit unieke misdad., daarom was ook heel moeilijk om iemand ervoor te veroordelen. Wij kunnen zeggen dat het een soort precedent was. Maar straf voor de zaken waar schilderijen opzettelijk als authentiek verkocht worden bestond al wel.

Voor het proces was Han bevattelijk zenuwachtig en meer van bang van voor gevangenis dan van voor woede verklaarde hij: "*Als ze mij breken, breek ik hen!*"¹² Hij begon dikwijls te betreuren dat hij ooit het geld aangenomen had (voor *De Emmaüsgangers*). Voor hem was het grote fout. Ook zijn gezondheid werd slechter.

Voor de ingang van het Paleis van Justitie werd al een groot aantal mensen aanwezig, voornamelijk pers, omdat iedereen nieuwsgierig was hoe zal deze al lang durende zaak zal opgelost worden. Behalve het portret van de koningin Wilhelmina hingen in de rechtszaal ook de vervalste schilderijen als bewijsmiddelen. Naast Han speelde een hoofdrol de commissie-Coremans die de uitslagen van zijn onderzoek overlegde. Onder zijn methoden waren bijvoorbeeld al genoemde röntgenfoto's of ontdekking van fenolformaldehyde (hars uit negentiende of twintigste eeuw) in enkele verflagen van de schilderijen. De beschrijving van Van Meegeren over zijn procedure

¹⁰ BRANDHOF, Marijke van den, *Een vroege Vermeer uit 1937: achtergronden van leven en werken van de schilder/vervalser Han van Meegeren*, (1979), p. 13

¹¹ Op grond van gesprekken met Han van Meegeren had ze ook het boek *Geen standbeeld voor Han van Meegeren* geschreven.

¹² DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 152

van het werken was zeker ook heel behulpzaam. Bovendien waren onder leiding van inspecteur Wooning in Van Meegerens villa in Nice onder andere een paar stukken van overtuiging gevonden zoals schilderijgereedschap en schilderijen die Han misschien van plan was te verkopen (bijv. volgende nog ongedane Pieter de Hoogh). Ook werd bewestigd dat hij het originele linnen van *De Emmaüsgangers* geknipt. Verder werd voor verandering in Van Meegerens villa in Roquebrune een houten stukje van spieraam van *De Emmaüsgangers* afkomstig was.

Bij het strafproces leek het soms wel als een toneelstuk met af en toe uitbarstingen van lachen, omdat er rake opmerkingen over de critici en hun uitingen gevallen werden. Niet alleen van Han en zijn verdediger, maar ook opmerkingen uit verschillende verslagen. De president van de rechtbank regelde echter de kalm in de rechtszaal en het was ten slotte een serieuze proces. Ook het filmen van het proces werd verboden, omdat het om een zaak van internationale bekendheid ging dus ook om een reputatie van buitenlandse deskundigen. Verder werden de getuigen, “bedrogenen” en tussenpersonen opgeroep (zeker was er niet iedereen, bijv. Boon was eerder in het buitenland). Hier deed Van Meegeren over een ook een geestige opmerking, dat “*Hij was te goeder trouw en de edelste mens in deze zaak!*”¹³ Deze keer meende hij het misschien goed, omdat over zijn vroegere schoolvriend Kok ging. Maar wat andere handelaren (zoals De Boer, Hoogendijk, of makelaar Strijbijs) die van de verkoop van de schilderijen profiteerden. Tijdens het proces was ook bekeek aan psychiatrische rapporten en zeker verslag van verdediger die betroffen voornamelijk Van Meegeres wreken op critici. Bij het pleidooi werd ook benoemd Hans kinderjagen met zijn vader, die hinderde hem bij schilderijen, schooljaren, zijn slechte eigenschappen zoals ijdelheid, zwakheid, rancune zijn en bevattelijk ook aan zijn goede eigenschappen zoals goedhartig en beminnelijk zijn. Voor de verdediging van de kunstcritici werd bekeken aan feiten dat toen de oorlogsjaren waren en mensen wilden voorkomen om de zeldzame werkstukken in Duitsland zouden te beëindigen. Verder werd bespreken of Van Meegeren ging vooral om winst of niet. Aan het vraag waarom hij de werken voor een hoge prijs verkocht beantwoordde hij, dat hij geen keus had, omdat anders niemand in de echtheid van werken zou geloven.¹⁴ De hoofd motief was dus geen geld maar de wraak op de kunstcritici, die hem regelmatig verneiderd hadden.

Aanvankelijk werd Van Meegeren veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf door te brengen in een bijzondere strafgevangenis. Namelijk naast het geld van mensen raakte hij door zijn machinaties ook aan financiën van de Staat. Voor het proces

¹³ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 155

¹⁴ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 85

geleende schilderijen werden aan zijn eigenaars terugegeven. Die gevonden schilderijen die nog niet verkocht werden had de Staat in beslag genomen. Met de uitspraak van de rechtbank zijn enkele werken uit musea verdwenen in hun depots. Het eindoordeel kwam na veertien dagen op 12 november toen hij werd veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf voor een listige ingrepen en voorzien schilderijen van valse signaturren. Niet zo sterke straf ten opzichte van degene die hij had kunnen krijgen. Maar een beetje ironisch is, dat op 30 december 1947 nog voor het begin van de straf aan de hartaanval overleed. Dus niet zo lang na zijn “grootste rivaal” de kunstexpert dr. A Bredius die op 13 april 1946 stierf.

En wat is er gebeurd met *De Emmaüsgangers*? Het schilderij werd ook aan Museum Boijmans teruggegeven. Maar voor vertoon van publiek werd het werk pas in 1971 weer te exposeren. Bevattelijk niet al als Vermeers werk. Dit werk hing met ontbrekende signatuur in een appart deel van het museum. In huidige tijd wordt het er als een van de Van Meegerens vervalsingen gepresenteerd.¹⁵

4.7 Bankroet

Enorme bedragen die Van Meegeren voor zijn vervalsingen kreeg, bleven na het proces zeker zonder afbreuk. In november 1945 werd Van Meegeren namelijk failliet verklaard. De scheiding tussen Han en Jo bleek dat het beste idee was dat zijn vruchten afwierp. Dankzij de scheiding bleef Jo onbeschaadigd door het strafproces en door het faillissement. Het enorme bedrag dat ze van de scheiding ontving bleef dus in haar handen, wat ook een doel was. Maar ze was de enige die als welgestelde persoon van faillissement uitkwam in tegenstelling met Hans kinderen Jacques en Inez, of zijn moeder Anna (haar alimentatie werd geblokkeerd), die onder de dupes behoorden. Maar juist deze mensen hadden niets te maken met Hans vervalsingen. Ook Cootje kon hij niet meer bijdragen. Maar ze had althans een paar luxe cadeaus of schilderijen van hem, waarvan ze kon leven. Verder had Van Meegeren datums van enkele zijn schilderijen veranderd om tenminste iets buiten het faillissement te houden.¹⁶

In deze zaak werden volledige bedragen voor vervalsingen (tenminste die bekende waren) vereist, namelijk 7 miljoen gulden, maar cca 2 miljoen gulden bleven bij tussenhandel hangen. Ook het bedrag (1.650.000 gulden) die voor *Christus en overspelige vrouw*, die rijksmaarschalk Göring kocht, werd vereist, maar het werk al toch werd het bezit van de Nederlandse Staat als “vijandelijk vermogen”.

¹⁵ Bron: <http://collectie.boijmans.nl/nl/work/St%201> (10. 5. 2012)

¹⁶ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestersvervalser*, (2006), p. 59

Voor Van Meegeren was zeker omogelijk om deze astronomische bedragen te betalen, daarom werd hij failliet verklaard en onder couratele gesteld.¹⁷ Dit was een van de langdurige dingen die samenhangen met zaak Van Meegeren. Han overleed bevattelijk vroeger dan werd hele zaak opgelost.

4.8 Nog geen eind

Han had na het oordeel gevoelens van beklemming. Alsof hij verlies een zin van het leven. Zelfs vergeleek zich tot “kapitein van Kopënick” met woorden dat iedereen na twintig jaar zal alleen lachen om hoe hij de autoriteiten bedotte. Zijn angst van gevangenis spiegelde zich aan zijn gezondheid af. Hartproblemen verschenen weer, daarom bracht hij zijn laatste momenten in de Valeriuskliniek in Amsterdam.

Maar met Hans dood werden nog echter vele zaken niet afgesloten. Ook de dood van de vervalser moest “bijzonder” zijn. Er werd gespeculeerd dat een autopsie aan hem gepleegd was en zelfs dat hij vermoord was door verzet of geheime diensten door slechte gedrag in bezettingstijd. Ook zelfmoord werd bespreken, omdat na het strafproces raakte hij aan depressie. Iets van deze speculaties werd doch niet bevestigd. Han had echter een prachtige begrafenis, waarvan organiseren nam zijn ex-vrouw Jo. Maar na zijn dood begon niet alleen de “Postume zaak” de Decoen-affair maar ook problemen wat verdeling van vermogen betrof. Hans kinderen na zijn bankroet in 1945 kregen niet te veel. Bovendien had Jo beetje eigendomse neigingen. Ze presenteerde zich als “weduwe van Van Meegeren” hoewel zij Hans ex-vrouw was. Verder was ze actief in bijna alle zaken die er na Hans dood bleven, voornamelijk wat regelen van zijn werken betrof.

Op 5 september in 1950 werd in Hans huis in Amsterdam (aan de Keizersgracht) zijn inboedel geveild. Er was binnen twee dagen grote massa van bezoekers. Onder de inboedel waren Hans eigen werken (portretten, naakte modellen, skeletten enz.) en natuurlijk enkele vervalsingen, maar ook een paar echte werken bijv. van Teborgh, maar als het iets met Van Meegeren had te maken, stonden mensen in dubio of het echt of onecht is. Maar na het proces waren Van Meegerens werken werden veelgevraagd vooral door Amerikanen.

Bij gelegenheid van deze grootscheepse veiling werd ook een catalogus uitgevoerd, waarin stonden gegevens, die alleen Jo kon weten. Plannen van Jo werden altijd heel goed doordacht. Ik durf te zeggen dat ze lichtelijk intrigante was. De manier hoe wilde ze bijvoorbeeld urn met Hans as ontvangen (die aan Hans kinderen toegewijd werd, omdat Jo Hans ex-vrouw was, dus al geen officieel lid van Van Meegerens gezin)

¹⁷ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 56

heel bijzonder was. Ze wilde om Hans zoon Jacques de urn voor het schilderij (die voor hem belangrijk was, omdat het zijn portret was die door Han voor hem getekend was) te ruilen met haar. Maar dat lukte ze niet. Als gevolg van haar machinaties met schilderijen kwam ze later ook in kleinere problemen.

5. DE EMMAÜSGANGERS

Het is bekend dat Van Meegerens vervalsingen zo goed werden uitgewerkt dat sommige experts zelfs na het bewijs van onechtheid nog van Vermeers auteurschap overtuigd waren. Het gaat met name over het werk *De Emmaüsgangers* waaromheen de grootste ruzie was, omdat het in Museum Boijmans in Rotterdam¹ als een geweldige ontdekking en het hoogtepunt van Vermeers schepping hing. De eigenlijke schildering van het werk had Han in zeven maanden gemaakt, maar het werk om het op een authentiek schilderstuk van de 17de eeuw te laten lijken, werd tamelijk gecompliceerd. Het bestuderen van de techniek had zes jaar geduurd. We zouden kunnen zeggen dat het voor hem iets als een doelstelling was. Jarenlang werken aan het “meesterwerk” bracht hem bijv. gezondheidsproblemen maar hij werd bereid bijna alles voor het te offeren.

5.1 De voorstelling

De Emmaüsgangers

¹ Vandaag is hele naam: Museum Boijmans Van Beuningen. De naam werd in 1958 uitgebreid omdat meneer Van Beuningen regelmatig met de schilderijen van zijn collectie aan het museum bijgedragen had. Bron: <http://www.boijmans.nl/nl/374/over-het-museum> (16. 3. 2012)

Originele werken zijn nergens te vinden, omdat Meegerens vervalsingen geen kopieën zijn, maar voorstellingen die hij doorgedacht en gesitueerde had in de stijl van een bepaalde schilder.

Bij de *Emmaüs* lukte zijn meesterplan perfect. Ook de voorstelling van dit werk had Van Meegeren zorgvuldig doorgedacht. Tijdens het schilderen van afbeelding vergat hij niet dat het schilderij zowel godheid als mensheid moet uitstralen en dat hij een koel licht en het juiste perspectief erop moest bereiken. Dus typisch zoals Vermeer werkte. In de compositie van *De Emmaüsgangers* kunnen wij ook zien iets van Hans herinnering van zijn jeugd, toen hij zijn heeroom in een gezelschap van monnik en priesters zag. Ook schilder Rembrandt met schilderij *De maaltijd te Emmaüs* inspireerde hem. Maar hij liet zich inspireren voornamelijk door bijbelse schilderijen van Caravaggio die hij tijdens zijn reizen door Italië zag. Caravaggio had namelijk ook *De Emmaüsgangers* geschilderd. Han gebruikte voor zijn werk soortgelijke compositie. Omdat er werd bekend dat vroege Vermeer door Caravaggio geïnspireerd was en er werd verondersteld dat enkele werken van tijd, toen hij bijbelse motieven schilderde, moeten bestaan. Voor Han was het impuls om bewonderaars van Vermeer buiten twijfelen te krijgen.

Van Meegeren bereikte zo het resultaat dat menigen niet polemiseerden over de vraag of het doek “een vervalsing is of niet”, maar over de vraag of het werk van vroege Vermeer is of van late Vermeer, omdat de eerste bij de compositie paste en de tweede bij kleurenpalet.² Het werk was in een waas van geheimzinnigheid gehuld. Echte schoonheid was misschien ook in iets “antivermeers” dat op het schilderij was en niemand wist dat een heel andere persoon achter het geheim stond.

5.2 Methode

Van Meegeren was zonder twijfel een zeer slimme en sluwe man die er vooraf op voorbereid was dat zijn werk verschillende testen van echtheid zal ondergaan. Hoewel de aanwezigheid van zijn vrouw of zijn zwak voor alcohol soms moeilijke omstandigheden voor hem hadden gemaakt, kwam hij door intensief experimenteren op een manier hoe een toen circa 280 jaar oud schilderij te creëren. Het is wel waar, dat gelijkende processen in die tijd al bekend waren, maar de methode van Van Meegeren was echt briljant.

De basis bestaat dus uit de verven en het doek. Wat de verven betreft, wist hij dat het eerste aspect om een vervalsing herkennen, de bevinding is of de verf in alcohol oplosbaar is. Dat was een grote noot om te kraken, want in 17de eeuw gebruikten

² KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 74

mensen verven die niet in alcohol oplosbaar waren. Ook de dikte van de verf was anders, de structuur was ongeveer tienmaal grover. Uit de literatuur ontdekte hij dat een goed bindmiddel kunsthars (ook bakeliet) is, die hij met etherische olie had verdund. Ten eerste had hij omzichtig de verfpoeder met het bindmiddel gemengd totdat hij nodige consistentie bereikte. Het klare mengsel spreidde hij over linnen uit dat hij dan met een bepaalde graad moest verhitten. Voor dit doel bouwde hij zijn eigen gasoven. Het struikelblok was dat dat hij wist niet hoe lang het linnen in het oventje moest blijven. De vele mislukte pogingen dreven hem tot wanhoop. Hij dronk veel, sliep weinig, het werk aan de vervalsing begon hem te vernielen. De proeven met amylicalcohol veroorzaakten oogproblemen en door de bescherming ertegen kreeg hij weer huidproblemen. Bij een andere van zijn proeven nam hij het besluit in de tussentijd naar de dokter te gaan. Maar zijn auto kreeg een defect op de terugweg en voordat de auto gerepareerd werd, ging hij naar een kroegje. Deze vertraging hielp hem niet alleen psychisch, maar bij thuiskomst ontdekte hij dat zijn lang aanstaande oventje ook resultaten bracht. Nadat hij, zonder veel hoop, zijn “andere proef” uit de oven trok, zag hij de gewenste kleuren. Hij deed nog de test van oplosbaarheid van de verf in alcohol en...eureka! De verf loste niet op. Voor Han betekende deze ontdekking de hoofdstap naar de vervulling van zijn droom. Dus vereenvoudigd ontstond dit “recept”: bij creëren van een “oud meesterwerk”, zetten we al beschilderd linnen in de oven en bakken het in 4 uur op 120 graden.

Maar dat was lang niet alles. Het volgende probleem was om de fijne barsten op het oppervlak van de schildering zoals bij oude doeken, de zgn. craquelure, te bereiken. Deze ontstaat door ouderdom, inwerking van stof, vuil en vocht of door verkeerde behandeling. Hij viste uit dat hoe fijner de craquelure, hoe ouder het schilderij is. Hij kocht hiervoor een “waardeloos” schilderij uit de 17de eeuw, waarop hij alles zou kunnen uitproberen – dus een proefdoek. Hij nam de vernislaag eraf en verwijderde vervolgens het loodwit uit de verf, omdat het loodwit de röntgenstralen niet doorlaat (voor latere betuiging van authenticiteit). Het proefdoek had hij proberen te verven en lakken en de craquelure had hij ook op verschillende manieren gedaan zoals buigen over knie of ronde rand van de tafel, met rollen of massage met vingers. Daarna bestreek hij het schilderij met Oostindische inkt die met stof en vuil werd gemengd (weer voor de geloofwaardigheid), deze is niet door het vernis in de verf ingedrongen, maar wel in de barstjes. Verder maakte hij het schilderij schoon en smeerde er een nieuwe vernislaag over.

Aangezien hij naar echt perfect werk verlangde, ging hij veel zorg op zoek naar “ingrediënten”. Aan het meesterstuk had hij in Frankrijk gewerkt, maar het geschikte doek vond hij in Amsterdam en de waardevolle lapis lazuli en ultramarijn, soorten van blauwe verven die voor Vermeer typisch zijn, kocht hij in Londen. Beter gezegd, hij liet

zich voor daar een besteld portret met ultramarijn betalen in plaats van geld. Hij hield rekening met feit dat hij genoeg verven in dezelfde toon zal nodig hebben. Han schilderde de Christus-figuur als het laatst. De juiste weergave van Christus was het moeilijkst, die hij viermaal opnieuw omwerkte. Onder andere gebruikte hij ook verven zoals cinnaber voor gele kleur en cochinnelle voor rode. Wat het linnen betreft, vond hij uiteindelijk een oorspronkelijk zeventiende-eeuws schilderij met een volgens hem niet goed geschilderde bijbelse voorstelling van *De opwekking van Lazarus*, die kocht hij voor 200 gulden. Voor “zijn Emmaüs” was het ideaal. Het maat van het doek was 132x118 cm maar hij 129x117 cm nodig had.³ Dus sneed hij het originele doek af en bewerkte een rand op maat. Het overmaken van het spieraam met oude spieën, kepen en verroeste spijkereen, die uitnemen moest, was voor hem een karwei. Dan was er nog het laatste ding die hij ook lange tijd beoefende – de signatuur. Een foutloze Vermeers handtekening die de experts nog meer verwarde zette hij in linkerbovenhoek van het schilderij.

Zo ontstond een perfecte “Vermeer”. Van Meegerens precisie had vruchten afgeworpen, maar eigenlijk had hij een strop voor zichzelf gevlochten, want, zoals we weten, had hij later een groot probleem om iemand over zijn auteurschap te overtuigen.

5.3 De verkoop

Hoe krijg een oud werk van beroemde schilder, die verrassend nog niemand heeft ontdekt, op de markt? Dat eist toch een zeer geraffineerd verhaal. Niet zo gecompliceerde taak voor Van Meegeren die goede ondernemer was en altijd goede contacten had. Allereerst moest doch het schilderij aan iemand buiten het bedrijf laten zien, iemand die een eerlijke en objectieve opinie uitspreekt. Deze persoon was niemand anders dan Hans vrouw Jo, die tegen hem toen zei, dat *als het niet oud was, zou het van jou kunnen zijn*.⁴ Naast deze begreep ze niet waarom wil haar man dit werk verkopen als hij al jarenlang een bewonderaar van hem is, en nu zijn mooiste werk thuis heeft. Zag ze dus het werk inderdaad voor eerste keer? “Verbazend” is er een onwaar verhaal over Jo, hoe Kreuger in zijn publicatie vermeldt.⁵ Met dit verhaal trad Van Meegeren op ook bij samenwerking met Doudart de la Grée, die het goedgegelovig in haar publicaties gebruikte. Han de “aangrijpende story” verzon, om Jo tegen straf te beschermen en eigenlijk tenminste deel van het bezit. Volgens dit Jo tijdens Hans schepping van *De Emmaüsgangers* af en toe vertrok van Roquebrune naar haar vrienden in Nice, omdat ze

³ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 83

⁴ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 97

⁵ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meesterversalser*, (2006), p. 61

kon niet meer verdragen dat haar man geen tijd voor haar heeft, ze wist niet wat haar man altijd doet en zelfs verdacht hem van ontrouw. Hiermede vertelde Han dikwijls hoe was het voor hem moeilijk dat hij met zijn geheim aan haar wilde zich toevertrouwen, omdat ze kenden alles over elkaar en ook zou het makkelijker zijn geweest voor zijn scheppen, maar het ging niet. Hij wilde ze buiten deze oneerlijke daad te behouden. Maar of er deze pogingen echt waren, moest dat onmogelijk zijn om het zes lange jaren te doorstaan. Bovendien met Hans plezier in levende modellen, moest hem iemand af en toe poseren. En ik geloof dat Jo was vaak de eerste bij de hand.

Een van Van Meegerens genoemde contacten was mr. G. A. Boon, die een waardig persoon was, omdat hij in juridische instellingen werkte en ook in politiek bijv. in Tweede Kamer of hij voorzitter was van Nederlandse liberalen.⁶ Ook dit Van Meegerens plan kunnen wij onder de besten classificeren. Voor de verkoop van zijn meesterwerk was Boon ideaal. Een belangrijke figuur in Nederland, die geen bijzonder inzicht in kunst had. Wat het verhaal betreft wij kennen het al. Hans befaamde verhaal over het schilderij dat een adellijke verarmde familie uit Italië, concreet uit Sorrento, toebehoorde. Han namelijk wist dat in Italië een wet over kunstschaten was die zou voorkomen om nationaal kunstbezit uit het land uit te voeren of kunst na te maken. Daarom kon Han niet het naam van familie in nood aangeven. Voor Boon was niet moeilijk om dit verhaal te geloven. Bovendien Van Meegeren was een kennis van hem. Dan was het alleen kleine stap tot de hoogste kunstdeskundiger, dr. Bredius, die juist bij toeval niet zo ver van Roquebrune in een pensioen in Monaco woonde. Het schilderij werd naar Monaco in een kist overgebracht. In september 1937 verklaarde de kunstexpert dat het schilderij een Vermeer is. Over verklaring van Bredius waren er ook speculaties of hij onmiddellijk het werk als het schoonste Vermeer bestempeld had of hij liever aarzelde omdat hij in werkelijk meneer Boon kond niet. Ten slotte is de uitslag identiek – *De Emmaüsgangers* zijn het meesterwerk van Johannes Vermeer, beroemde schilder uit zeventiende eeuw.

Dan evenementen liepen snel. Het schilderij werd door restaurator Flandin verzorgd. Meneer Bredius nam contact door een brief met dr. Hannema, directeur van Museum Boijmans, op. Beiden zagen aan het werk duidelijke kenmerken van Vermeers schepping. Speciaal de keluren waren heel bijzonder volgens hen. Ze waren feitelijk trots op deze grote ontdekking. Naast deze twee andere 72 kunstexperts uit hele wereld hadden Vermeer in het doek onderscheiden of zelfs zijn mooiste werk.⁷ Dus als deze sensatie aan de oppervlakte kwam, trad een enorm binnenlands maar ook buitenlands

⁶ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 68

⁷ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p.102

belang voor het werk op. De grootste interesse kwam natuurlijk uit thuisgebied, uit het erkender en meer bekend Rijksmuseum Amsterdam. Hannema deed zijn best om het meesterstuk in zijn museum te bewaren. Tot slot werd door hoogstaanden besloten, dat het ontdekte doek aan Museum Boijmans in Rotterdam toebehoort. Amsterdam wilde zelfs zijn twee beste werken aan Rotterdam lenen om *Emmaüs* te bereiken. Hoe groot fout dat zou kunnen zijn. Geluk voor Rijksmuseum dat Hannema op dit onderhandelen inging niet. Voor Museum Boijmans was deze vermoedelijke overwinning, die voorlopig gewenste populariteit bracht, buitengewoon belangrijk. Voor *De Emmaüsgangers* werd f520.000⁸ door Museum Boijmans met financiële behulp van een paar stichtingen en particulieren (o. a. Stichting Rembrandt, Van der Vorm of dr. Bredius)⁹ uitbetaald, waarvan Van Meegeren 30% als tussenpersoon kreeg.¹⁰

Meesterwerken uit vier eeuwen 1400-1800 is naam van tentoonstelling die bij gelegenheid van regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina van juni tot oktober 1938 in Rotterdamse museum plaatsvond. *De Emmaüsgangers* werden er als hoogtepunt van de expositie gepresenteerd.¹¹ Van Meegeren ook kwam aan de tentoonstelling om te zien hoe veel mensen bezocht het museum om “zijn” werk te bewonderen.

⁸ Museum Boijmans geet zelfs som van 540.000 gulden.

Bron: <http://www.boijmans.nl/nl/10/persberichten/pressitem/141> (10. 5. 2012)

⁹ KRAAIJPOEL, D. en WIJNEN, H.A. van, *Han van Meegeren en zijn meesterwerk van Vermeer 1889-1947*, (1996), p. 19

¹⁰ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 97

¹¹ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 73

6. DE CRITICI, BEDROGENEN EN ANDERE VERVALSINGEN

6.1 De eerste stap

Bij het bestuderen van de persoon van Van Meegeren is het nodig te weten, wanneer hij eigenlijk begon te vervalsen. Het antwoord op deze vraag is niet duidelijk, maar waarschijnlijk deed hij al tijdens zijn studententijd zijn eerste experimenten met deze activiteit.

Han had bijgedragen aan de almanak die jaarlijks door de studentenvereniging werd gepubliceerd,. Het gaat om een tekening van Thomas van Aquino, waaronder de handtekening van Han van Meegeren is. Het lijkt niet dat het juist Van Meegerens stijl zou zijn. De speculaties zijn verschillend. Indien Han de prent ooit vervalste, vervalste hij die geheel of alleen het hoofd van Aristoteles, die ook op de tekening is en die een beetje afwijkend van de rest is.¹ Zijn andere poging om een vervalsing te maken was toen hij tijdens zijn studies (respectievelijk na zijn studies) de hoofdprijs voor zijn tekening won. Het ging om de aquarel van kerkinterieur van de St. Laurenskerk in Rotterdam. Dus hij maakte een kopie van zijn eigen werk, die hij vervolgens als het origineel op de markt wilde geven. Met dit bedrog was zijn toenmalige vrouw Anna het echter niet eens. Ten slotte verkocht hij de aquarel onder de geplande prijs.² Waarschijnlijk was het goed bedoeld, meer geld voor zijn groeiende gezin. Maar het was een signaal voor hem om een soortgelijk geheim een volgende keer liever voor zichzelf te houden.

Het is ook bekend dat Hans tijdens zijn *Haagse tijd*, dus in jaren twintig, een vriendschap met zekere Theo van Wijngaarden had die hem het geheim van restaureren liet zien en is het goed mogelijk dat zelfs geheim van vervalsen. De werken *Het Lachend meisje* en *De Kanstwerkster* (beide naar Vermeer), die sinds 1937 in de National Gallery in Washington zijn, werden namelijk aan hem toegeschreven. Nog steeds wordt er echter getwijfeld aan dat het auteurschap van Van Meegeren mogelijk is.³

6.2 Dupes

Natuurlijk waren *De Emmaüsgangers* niet de eerste vervalsing van Van Meegeren. Met het idee van vervalsen speelde hij vanaf zijn jonge leeftijd. Voor deze handeling is een grote dosis van listigheid nodig, waar Han genoeg ervan had. Ook kon hij zijn

¹ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 15

² KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 38

³ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 137

fotografische geheugen behoorlijk gebruiken. Dit voordeel hielp hem vaak om een portret bijna bliksemsnel te schilderen (wat werd hem ook vaak door enkele critici afgekeurd omdat hij de psyché van het model niet zo snel kon leren kennen). Maar vooral kon hij hierdoor de stijlen van andere meer succesvolle schilders perfect naken. Het juiste aantal van zijn vervalsingen is niet bekend. Er bestaan rond twintig vervalsingen die hij bekende of die werden ontdekt. Onder deze vervalsingen kunnen we niet alleen “Vermeers” werken vinden maar ook imitaties van schilderijen van Pieter de Hoogh, Frans Hals of Terborgh.⁴ De schepping van “Vermeers” werken was blijkbaar Hans allerliefst. Hij uitte zich echter ook over andere schilders zoals Pieter de Hoogh was. Weergeven van karakteristieke fouten was voor hem in zekere zin moeilijker dan schilderen van *De Emmaüsgangers*, aldus Han. Hij bedoelde fouten die moest hij schilderen om geen argwaan te wekken, zoals kleine handen en het te geringe contact onder de figuren elkaar.⁵ Waarschijnlijk was het geen kritiek, misschien alleen de gezonde geest, die soms van Han klonk anders dan zou moeten hebben.

Van Meegeren is een lichtend voorbeeld dat niet uitgesloten is dat een vervalsing een perfect werk zou kunnen zijn, omdat door hem vervalste schilderijen door critici hoog gekwalificeerd waren. Maar zou het hetzelfde zijn geweest als de signatuur van Vermeer niet op het linnen uitgekomen was? Van Meegeren dacht zeker van niet, omdat diezelfde deskundigen de schilderijen met de handtekening “Van Meegeren” bij gemiddelde of onder de gemiddelde klassen indeelden. En zoals hier al vermeld is, wist Han dat hij als “Vermeer” meer kan bereiken dan als Van Meegeren.

Aangezien de waarde en de beoordeling van het werk van de deskundigen afhangt, vormde deze schandelijke en schokkende ontdekking van onechtheid van *Emmaüs* ook een onverbiddelijke aanslag op hun reputatie. Natuurlijk ontbrandde er een golf van kritiek op de critici. Bijvoorbeeld een zekere dr. Vitale Bloch was ervan overtuigd dat er zo lang met bepaling van het auteurschap was gearzeld om juist de reputatie van de experts te kunnen redden. Hij was niet zo verbitterd over het feit dat hij geld aan een valse Vermeer had besteed maar over het feit dat hij zelf dankzij beweringen van “onfeilbare deskundigen” het werk als het origineel bewonderd had. Met andere woorden had hij hun de schuld gegeven daarvoor dat veel verzamelaars waren bedrogen omdat de experts niet in staat waren om de vervalsing te onderscheiden.⁶

⁴ Zie de Lijst van de meest bekende vervalsingen, de bijlage nr. 2

⁵ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 105

⁶ BRANDHOF, Marijke van den, *Een vroege Vermeer uit 1937: achtergronden van leven en werken van de schilder/vervalser Han van Meegeren*, (1979), p. 9

Na de “grote ontmaskering” waren er opeens kritische opmerkingen begonnen te verschijnen. De opmerkingen van critici die eigentijdse schilders die vroegere stijlen namaakten niet hadden gewaardeerd of van degenen die al vroeger de echtheid van het werk hadden betwijfeld. Maar deze beweringen dat iemand de vervalsing of zelfs Van Meegerens stijl herkende zijn ongeloofwaardig, omdat niet is bewezen dat deze voor de onthulling waren gezegd.

Er is alleen paar bevestigde beweringen zoals dat al voor de Tweede Wereldoorlog een lid van de Haagse Kunstkring (waarin ook Van Meegeren vroeger werkte) protesteerde dat *De Emmaüsgangers* “niet goed” is.⁷ Of het geval dat voornoemde heer Bloch de echtheid van de aangeschafte “Vermeers” schilderij (*De voetwassing*) met meneer Boucher⁸ had raadgepleegd. Als Boucher vermoedde dat het om de vervalsing ging, was de auteur zeker Van Meegeren. Deze ontdekking vond onwetend ook de directeur van Museum Boijmans, meneer D. Hannema, toen hij Van Meegerens tekeningen in het boek *Tekeningen I* bekeken en zich verwonderde over het feit dat Van Meegeren in zijn schilderijen veel elementen van *De Emmaüsgangers* had gekopieerd. Als hij toen had geweten dat juist Van Meegeren de echte auteur van het meesterwerk is. Tussen twee haakjes, na de ontdekking behoorde Hannema tot degenen die nooit de onechtheid van het werk hadden toegegeven. Het enige aantoonbare bewijs over iemands twijfel over de echtheid blijft dus een telegram waarin staat dat *De Emmaüsgangers* de “rotten fake” zijn. Dit telegram werd gestuurd op 4 oktober 1937 door vertegenwoordigers van de kunsthandel Duveen in Parijs, waarin ze het werk ook hadden gezien, naar hun centrale in New York.⁹

Het ging echter meestal om de huichelaars die lofliederen hadden gezongen voordat het werk als vals herkend was en na de onthulling beseften dat de *Emmaüsgangers* gebrekkig is en vervolgens hadden ze de feiten met moeite tegengesproken. Een van deze dubbelhartigen was bijv. Victorine Hefting, de naoorlogse directeur van het Haagse Gemeentemuseum, die in 1938 in het Delftse kunsttijdschrift *De Delfter* de wonderen van het werk aangaf en daarna schreef ze dat ze al tijdens de oorlog had gezegd dat *De Emmaüsgangers* “zo vals als een kraai was”.¹⁰

⁷ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 23

⁸ L. J. C. Boucher: Boekhandelaar die het boek *Han van Meegeren: Tekeningen I* in 1942 uitgaf (nog voor “grote onthulling” in 1945) dus hij was bekend met Van Meegerens kunstschepping.

⁹ KRAAIJPOEL, D. en WIJNEN, H.A. van, *Han van Meegeren en zijn meesterwerk van Vermeer 1889-1947*, (1996), p. 71

¹⁰ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 23

Niet op de laatste plaats mogen we niet vergeten de mannen die van de authenticiteit van het werk overtuigd waren. Sommigen zelfs tot aan hun dood zoals al vernoemde D. Hannema. Het andere voorbeeld is verzamelaar D. G. Van Beuningen (zie de voetnoot op blz. 35) die na met Van Meegerens strafproces niet tevreden was en nog in een grote affair figureerde. De belangrijkste persoon was echter erkende criticus en expert voor de zeventiende-eeuwse schilderkunst, dr. A. Bredius, die “herkende” Vermeer en *De Emmaüsgangers* zelfs als het mooiste werk van hem had genoemd.

Onder meest beschadigde mensen was bovengenoemde meneer Van Beuningen, die drie vervalsingen van Van Meegeren aanschafte en die na de onthulling van vervalsingen naar men zegt dat het hem koud laat, dat het geen origineel is. Voor hem blijven de schilderijen mooi en daarom laat hij de werken onder andere meesterwerken van zijn verzameling hangen.¹¹ Maar deze zei hij waarschijnlijk alleen voor behouden van zijn “verzamelaarsreputatie”, aangezien hij blijkbaar zijn mening veranderd als hij met Jean Decoen, een Belgische kunstenaar, strijd tegen de professor Coremans begon te voeren. Dan onstond de Decoen-affaire. Mening tegen mening. Jean Decoen gaf een aanleiding dat *De Emmaüsgangers* en *Het laatste Avondmaal* authentieke werken van Vermeer zijn, die onder anderen de commissie-Coremans door haar onderzoek als Van Meegerens verklaarde maar deze onderzoek was volgens Decoen ondeugdelijk. Van Beuningen nam deze zak deel betrouwbaar daarom hij een enorm bedrag in de vervalsingen geïnvesteerd had. *Het laatste Avondmaal* bijvoorbeeld kostte f 1.600.000. Een van de argumenten ook was, dat het röntgenfoto's zijn niet gelijk als het Van Meegerens schetsen van oorspronkelijke schilderij onder het “Van Beuningens” *Avondmaal*. Toen nog niemand wist dat deze foto's tot andere *Avondmaal* behoorden. Behalve Jo Oerlemans, die ook nam het initiatief (Han was toen al dood). Ze wist dat een gelijknamig schilderij nog in de kelder van villa in Nice bleef. Maar in toenmalige tijd werd villa eerste door militairen bezet en dan aan Franse communisten¹² diende. Dus binnen de villa komen toen echt moeilijk taak was. Wat is belangrijk dat hem uiteindelijk met behulp van Jo een toestemming van de villa te bezoeken lukte te krijgen. Maar het weghalen van oude meesterswerken (erover niemand wist) blijkbaar zou niet toegestaan. Daarom hij gebruikte een tafeltennistafel en metalen cilinder om het schilderij weg te halen. Dat lukte ook. Dan kon hij toonde aan dat Hans gegevens passen aan röntgenfoto's. Van Beuningen en Decoen wilden echter niet deze nederlaag accepteren en gehele affair steeds verlangden wat al beetje absurd, dat is geen sprake van de reputatie. Over deze bedrogenen kunnen wij moeilijk beoordelen maar wellicht

¹¹ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 38

¹² KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 107

er meer over eigenwijs ging dan het geld. Deze strijd werd beëindigd eigenlijk in hetzelfde jaar toen Van Beuningen overleed, in 1955.

Andere van de bedrogenen was een Rotterdamse reder en verzamelaar, W. van der Vorm,¹³ die twee vervalsingen van Van Meegeren kocht en een groot deel van bijdrage bij aanschaffen van *De Emmaüsgangers* voor Museum Boijmans gaf.

Wat verkoop van andere vervalsingen betreft, had Han over hun herkomst zeker andere reserveverhalen soort “familie in geldnood” enz. Maar tussenpersonen om te ontvangen was moeilijker. Van Meegeren kon zich niet alleen aan Boon verlaten. Bovendien hij was in oorlogsjaren bezig met strijd tegen nazi’s in buitenland. Deze persoon dus al bleef buiten Hans onderneming. Latere vaststelling dat Van Meegeren wordt als “collaborateur met Duitsers”, moest heel tegenstrijdige gevoelens teweegbrengen. Hij moest dus andere “geschikte kandidaten” vinden, die hij uiteindelijk vond. Eronder behoorden een zekere makelaar Strijbijs en kunsthandelaar Hoogendijk.

¹³ Willem van der Vorm: directeur van Scheepvaart en Steenkolen Maatschappij en een van de stichters van de Holland Amerika Lijn en zijn ondernemen richtte naar het west (voornamelijk Engeland en Amerika) in tegendeel van Van Beuningen die directeur van de Steenkolenhandelsvereniging was en die zijn ondernemen meer naar oost, namelijk aan Duitsland, oriënteerde. (Kreuger 2006: 92-93)

7. ZIJN LEVEN EN CARRIÈRE

7.1 Het gezin en kinderjaren

De volledige naam van de schilder en beroemde vervalsers is Henricus Antonius van Meegeren. Hij werd op 10 oktober in 1889 in Deventer als derde kind van vijf kinderen geboren. Zijn ouders Henricus Johannes van Meegeren en Augusta Louise Camp waren rooms-katholieken. Zijn vader werkte als leraar aan de Rijkskweekschool en was de man die leed aan pleinvrees. De overige gezinsleden waren broer Herman en zijn zussen Guusje, Mientje en Johanna.

De sfeer in het Van Meegerens gezin was echter voor Han niet zo gezellig, omdat zijn vader het gezin onder strikte regels leidde en zijn moeder vaak ziek was. Kleine Han moest dan niet alleen naar zijn vrome vader luisteren maar ook naar zijn oudste zuster Johanna die zorgde voor haar broers en zussen, als hun moeder ziek was. Als kind had Han ook door zijn vader een gevoel van minderwaardigheid. Hij moest bijvoorbeeld strafregels schrijven, waarin stond: *Ik weet niets, ik ben niets, ik kan niets.*¹ Zijn vader wees zelfs een keer waarschijnlijk op Hans geboorte met de woorden dat zijn zoon “*de vrucht is van een zondig gebrek aan zelfbeheersing, dat bijna het leven van zijn vrouw tot offer genomen*”.² En zoals voornoemd, werd de situatie omdat Han schilder wilde worden er niet beter op.

Zijn broer Herman overleed helaas jong. Hij volgde de priesterstudies, maar eens vluchtte hij naar huis, denklijk vluchtte hij om misbruik te ontwijken. Daarom sprong hij uit het raam van zijn kamer. Hij bleef te lang buiten met een gebroken been en kreeg pneumonie, waarvan hij niet meer genezen had.³ Met de rest van het gezin, behalve met de bewaking door Johanna, ging Han goed om. Zijn allerliefste zusje was de kleinste Guusje en voor Mientje die vaak gezondheidsproblemen had, gaf hij psychische maar ook financiële ondersteuning.

7.2 De school

Na de lagere en middelbare school, toen de HBS (de Hogere Burgerschool), ging Han naar Deventer. Als middelbare scholier volgde hij de al genoemde tekenlessen bij Bartus Korteling. Na de HBS stuurde zijn vader hem in 1907 naar de Technische

¹ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meesterverser*, (2006), p. 12

² DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 112

³ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 112

Hogeschool in Delft om bouwkunde te studeren. Volgens zijn vader was de keuze van deze school een manier om de aanleg van zijn zoon een beetje effectief te gebruiken. Maar voor Han was het echt vervelend, hij wilde schilder worden en hij zag geen compromis in deze oplossing.

Het is interessant te weten, dat Han lid was van de Delftse roeivereniging DDS⁴ en ook van de Katholieke Studenten Vereniging Sanctus Virgilius was, het tweede was natuurlijk weer op initiatief van zijn vader.

Het enige voordeel waarom hij het leuk vond om te studeren, was dat hij niet onder het toezicht van zijn strenge vader was die zijn studie zelfs betaald had, wat geen goedkope zaak was. Uit het bereik van de autoriteit begonnen in de roes van de vrijheid bij de jonge Han enkele ondeugden op te komen, zoals het voor hem zo typische roken of drinken. Tijdens studie begon hij ook zich interesseren voor vrouwen, beter gezegd voor één meisje, over het is echter meer in één van de volgende hoofdstukken.

7.3 De vrouwen en kinderen

Van Meegeren verafgoodde vrouwen, in gesprekken met Doudart de la Grée liet zich horen dat hij graag naakte vrouwen schilderde. Hij kwam vaak in vrouwelijke gezelschap voor. Het waren vrouwen van verschillende maatschappelijke kringen. Tijdens zijn “Haagse tijd” heeft hij adellijke dames geleerd te schilderen, omdat het één van hun manieren was. Omgekeerd toen hij naar Cootjes atelier ging, was hij vaak in aanwezigheid van “meisjes van het Plein”. Ze poseerden voor hem in ruil voor gratis eten, drinken of sigaretten, maar Han zei dat hij hen nooit aangeraakt heeft⁵ Ook de secretaresses van het Bureau voor de Bestrijding van Vermogensvlucht herinnerden hem als een attent mannetje. Zelfs nog in de Valeriuskliniek werd hij voor verpleegsters een goed gezelschap. De vrouwen die zijn leven beïnvloedden waren uitendelijk drie dames. De eerste was Anna met wie hij al tijdens studies had kennisgemaakt, de tweede was Jo die aanvankelijk met een kunstcriticus getrouwd was en de laatste femme fatale was Cootje die hem in de slechste tijden ondersteunde.

⁴ Han als de architect nooit presenteerde zich weliswaar niet, maar toch was een gebouw volgens zijn ontwerp overgemaakt. Namelijk het botenhuis voor DDS dat vroeger een oude waltoren was. (Kreuger 2006: 15)

⁵ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p.42

7.3.1 Anna de Voogt

Anna was een exotisch meisje, de dochter van een Nederlander en een Indonesische, die hoog geplaatst waren. Tijdens haar schooltijd woonde ze in Nederland bij haar oma. Han en zij ontmoetten elkaar in de roeivereniging. Een woord ging met ander woord en Han begon Anna naar zijn studentenkamer mee te nemen. Han hield van Anna's bijzonderheid en Anna hield van zijn geest voor de kunst. Het resultaat van hun liefde kwam echter vroeg. Anna werd zwanger. Dus ze trouwden omdat ze "moesten". Misschien zou het huwelijk ten slotte plaatsgevonden ook zonder deze omstandigheden maar beiden waren te jong en blijkbaar heel vrijdenkend. Bovendien hun huwelijk wilde voornamelijk Hans religieuze vader. Zelfs bleef hij erbij, dat Anna katholiek zou moeten worden. Het stel werd in de lente 1912 in de kerk gehuwd en in augustus was hun zoon met naam Jacques al op de wereld. De relatie tussen Anna en haar schoonvader was verrassend genoeg niet zo slecht. Hij besloot direct om hen het eerste jaar met hun financiële situatie met een toelage te helpen, zodat zijn zoon kon afstuderen. Ze woonden tijdelijk bij Anna's grootmoeder in Rijkswijk.

In het begin van jaar 1913 beleefde Han zijn eerste grotere succes. Hans liefhebberij was het bezoeken van kerken in het Nederland. Hij bezocht bijvoorbeeld de kerken in Naarden, Utrecht, Den Bosch, Alkmaar... En deze hobby heeft zijn vruchten afgeworpen. Toen hij besloot dat het kerkinterieur van St. Laurenskerk in Rotterdam voor zijn tekening voor de competitie de beste keus is, had hij daar goed aan gedaan. De prijsvraag werd door Afdeling Algemene Wetenschappen van de Technische Hogeschool te Delft uitgeschreven en Han won de eerste prijs - de Gouden Medaille - voor zijn tekening. Het winnen heeft hem echter aangedreven om zich aan de carrière van kunstschilder en niet die van architect te hechten. Voor alles waren de studies en het kind voor Han al onvereenigbaar. Dat betekent dat hij zijn studie bouwkunde stopte en vader Van Meegeren daarmee zijn financiële ondersteuning had beëindigd. Han moest met zijn vrijheid stoppen en verantwoordelijk te nemen. Met verhuizing van dat jaar naar Scheveningen ving voor Han de Haagse periode aan. In augustus 1914 haalde hij nog het M.O. diploma⁶ tekenen. Hij deed het om assistent bij de hoogleraar tekenen en kunstgeschiedenis aan de Technische Hogeschool te worden.⁷ Maar de moeilijke tijden begonnen. Het was nodig te verdienen om te leven. Eerst bracht Han al zijn tijd door met het maken van stukjes voor kunsthandel (zoals stillevens enz.) en zijn droom om een "beroemde schilder te worden" viel langzaam uiteen. Bovendien werd in maart 1915 het tweede kind geboren, een dochter Pauline (ook later Inez of Ineke genoemd).

⁶ M.O. – akte: Het diploma dat vroeger bevoegdheid geeft om les te geven in het secundair/voortgezet onderwijs (Van Dale woordenboek), toen het middelbare onderwijs.

⁷ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 39

De situatie is beter geworden, toen Han veel bestellingen kreeg om portretten te schilderen. Er waren genoeg opdrachten, Han verstopte zich niet. Maar toch was het voor hem niet voldoende.

Tussen jaren 1917 en 1923 organiseerde Han verschillende tentoonstellingen of ondernam reizen naar Europese steden. In 1920 werd hij ook een lid van al genoemde Haagse Kring en na aanleiding van bezoek van Italië in 1921 begon hij bijbelse tefelers te schilderen. Vervolgens werd er in 1922 in Den Haag een tentoonstelling met deze schilderijen plaatsgevonden. Toen waren de critici tevreden. Er was nog geen merkbaar afkeer, dat hij geen eigen stijl heeft. Door reizen en werken had Han echter steeds minder tijd voor zijn gezin. Anna en Han scheidden op 23 maart 1923. Dan woonde Anna met kinderen enige tijd in Parijs. Dan kinderen leefde groot deel van hun kinderjaren echter met hun moeder in Sumatra door. De oorzaak van Hans en Anna's echtelijke afbraak was Hans bohemien leven en voornamelijk de volgende belangrijke vrouw in zijn leven.

7.3.2 Jo Oerlemans

Terwijl in Europa Eerste Wereldoorlog woedde, werkte Han heel sterk om zijn gezin onder te houden. En het karwei loonde hem. In voorjaar 1917 had hij bijvoorbeeld in Den Haag een tentoonstelling van zijn werken en de critici waren nog ook positief voor zijn schepping. Maar het was voornamelijk grote gelegenheid hoe een interessante vrouw ontmoet – Jo Oerlemans, waarschijnlijk de vrouw van zijn leven. Volgens zeggen kenden ze elkaar sinds jaar 1916 en zelf Han zei, dat het was het liefde op het eerste gezicht⁸. Jo Oerlemans was de succesvolle actrice met pseudoniem Jo van Walvaren.⁹ Haar toenmalige man was de kunstcriticus Carel de Boer, die tegenover Han welwillend was. Vermoedelijk alleen tegen die tijd toen Han zijn vrouw had ingepikt, zou een gedachte zijn. Volgens Kreuger echter ook dan bleef de relatie onder alle drie goed.¹⁰ Met deze twee had Han ook een atelier met naam “Takesono”, die bij koninklijk paleis was en waar hij al genoemde adellijke dames leerde te schilderen. Ze bewonderden hem en betitelden hem “Baasje”. Er Han gaf toe, dat het streelde zijn ijdelheid en dat het een goeie tijd was.¹¹ Een had Han met zijn leerlingen een hertje uit het atelier gezien en volgende dag had hem in een uur geschilderd. Wellicht om zijn

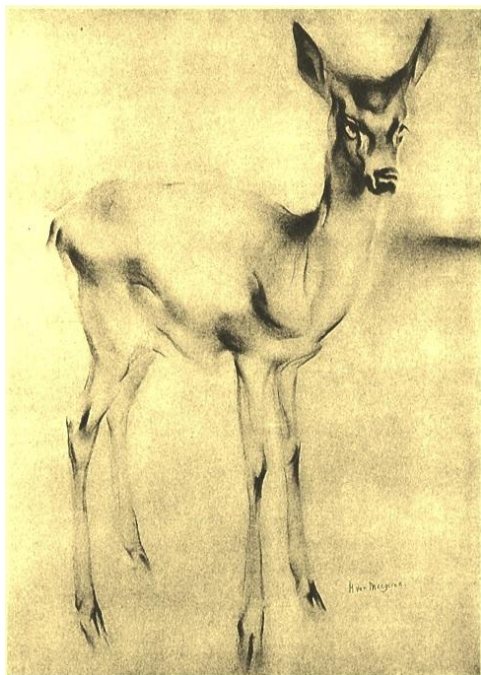
⁸ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 34

⁹ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestersvervalser*, (2006), p. 39

¹⁰ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestersvervalser*, (2006), p. 42

¹¹ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 63

goede geheugen te laten zien. En dan onstond de bekende tekening *Hertje*,¹² die werd dan talloze malen aangemaakt. De tekening bracht hem ten minste enkele soort van gewenste roem, maar wij kunnen zeggen, dat deze roem was niet juist lofwaardig.

Hertie

In jaren twintig begon hij zijn eerste vervalsingen uit te voeren. Daarnaast alles kon hij aan in tegenstelling met bijbelse tafeleren ook afbeeldingen met tintje van erotiek maken, waarmee enkele kunstcritici niet eens waren. Het ging om halfnaakte (maar niet uitsluitend) rokende of drinkende jonge dames die vaak in goed humeur waren. Critici vonden het te provocatief. Hierbij werd Hans reputatie beschadigd. Wat beetje paradoxaal is omdat er soort van enige Van Meegerens stijl was, die de critici later ter afwisseling van hem ontbeerden. Niettegenstaande kritische meningen waren sommige “rooksters” heel populair. De oorzaak van deze inspiratie misschien Hans mooie vriendin die lang tijd iets als verboden vruchten was zou kunnen zijn. Het huwelijk hadden Han en Jo namelijk pas op 12 november 1928. In deze tijd (jaren 1927/28) moest hij ook een atelier op de Voorstraat in Dordrecht toevoegen, omdat er nog steeds vraag naar zijn portretten werd. Hoewel was hij niet trots op dat hij alleen als portretschilder bekend is, schilderde hij met genoegen vaak portretten van zijn gezinsleden, kennissen of vrienden van hem en zelfs de zelfportretten. Genoeg afbeeldingen maakte hij voor zijn vrouw Jo.

Na de gedachtenwisseling met Haagse Kunstkring vertrok Van Meegeren in de herfst 1932 met zijn vrouw naar Frankrijk, namelijk in Roquebrune. Op dit moment had Han zijn eerste succesvol verkochte vervalsingen achter hem (twee naar Frans Hals), dus hij kon in een luxe villa wonen, waarin de schepping van echte sensatie nog maar verwachtte. In deze villa namelijk onstond Van Meegerens meest perfect vervalsing – *De Emmaüsgangers* en ook werken van Teborgh, andere Frans Hals of nog andere Vermeers (zie bijlage nr. 2). Hij was niet alleen aan het schilderen. Soms ging hij met Jo reizen en belangrijke evenementen bezoeken, zoals Olympische Spelen in Berlijn in 1936.¹³ Andere activiteiten waren bijvoorbeeld familiefeesten. Iedereen graag naar

¹² Heertje: Het werd gemaakt in 1921 en verkocht door de duizenden als een koperen print in 1927. Een op de vijf huishoudens in Nederland zou kunnen zeggen dat ze deze kleine Hertje op hun muren hebben. Bron: <http://www.meegeren.net/index.php> (16. 5. 2012)

¹³ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 66

Roquebrune gaan, omdat er een gezellige sfeer heerste. Alleen atelier bleef voor bezoeken op slot, tenminste zonder Hans toelating. Dat is begrijpelijk, omdat iemand kon Hans namaken zien en vervolgens al per ongeluk zijn geheim verraden.

Het lijkt erop dat na elke grotere winst of succes Van Meegeren zijn woonplaats veranderd. Deze keer was het na verkoop van “Emmaüs” aan Museum Boijmans in Rotterdam in zomer 1938. Het echtpaar, Jo en Han, verplaatste zich van een Franse luxe villa, de Roquebrune, naar andere nog meer luxe Franse villa met mooie tuinen in Nice, waar Han zeker ook enkele onechte werken had geschilderd, bijv. zijn eerste Pieter de Hoogh. Maar pas in 1939 verlieten ze deze villa in de menig dat ze daar na het kalmeren van de oorlogsdreiging zou teruggaan. Met uitbarsting van de Tweede Wereldoorlog in 1940 in Nederland, ze al wisten, dat ze kunnen het tijdelijk of ook wel definitief vergeten. We al weten dat voor Han gold de tweede. Dus met geen uitzicht op Nice kocht hij nog andere villa in Nederlandse Laren. Daar onstond het andere schilderij, dat een schandaal veroorzaakte, namelijk *Christus en de overspelige vrouw*.

Bij wisselen van jaren 1943 en 1944 begonnen Han met Jo in Amsterdam aan de Keizersgracht wonen (weer geen bekrompene woning, maar grote huis met luxe interieur, zelfs met een muziekzaal), ondanks ze in 1943 scheidden. Reden van zijn scheiding was waarschijnlijk eventuele bewaring van Hans enorm bezit. Voor oorlog ging het met hem te goed, daarom werd er reële bedreiging dat Van Meegeren zijn vermogen verliest. Iemand kon er achter komen wat achter zijn eigendom was en zeker was er ook gewone mogelijkheid dat iets met steeds meer hangerige Han zou er kunnen gebeuren. Bovendien was zijn gedragen niet juist verantwoordelijk. Tijdens bezettingstijd gold in Amsterdam de spertijd dus voor iedereen werd verboden 's nachts door straten lopen. Blijkbaar voelde Han zich niet in zo groot gevaar, omdat hij naar langdurige feestjes ging, waar zelfs nazi's vaak bekritiseerd werden.¹⁴ Toen begon hij ook steeds meer avonden bij de derde belangrijke vrouw in zijn leven, Cootje Henning, door te bracht.

7.3.3 Cootje Henning

Deze jonge dame boeide Hans aandacht waarschijnlijk daarom dat zij helemaal anders dan Jo was. Ze was altijd bescheiden, tolerant, en lief tegen hem en in ruil ervoor adviseerde hij haar en hielp haar om enkele artikelen tijdens oorlogstijd te krijgen. Bij haar was altijd ontspannen sfeer vaak samen met reeds vermelde “meisjes van het Plein” die bij Han en Cootje iedere keer goed onthaal kregen. Deze dames wisten hoe om amusement te zorgen voor. Na een paar glazen wijn aarzelden ze niet om zich uit te kleden. Voor iemand te bohemien voor Han een onderwerp voor schilderen. Ook Cootje

¹⁴ KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meestervervalser*, (2006), p. 98

zelf was tallozemaal een object van allerlei Hans schilderijen. Daaruit kunnen wij beoordelen, dat oorlogsjaren voor Han van Meegeren waren niet vol ellende en angst zoals voor anderen. Kaart werd voor hem vlak na de bevrijding gedraaid. Wat is er gebeurd met hem dat we overigens al weten.

Over relaties had Han echter geen zware hoofd. Hij bevond zich te vaak in een driehoek. Ten eerste was het, toen hij naast zijn huwelijk met eerste vrouw Anna ook relatie met Jo had en teven stond tussen Jo en haar man Carel. Dan was het precies andersom. Toen Hans ex-vrouw Anna met kinderen terug van Sumatra in 1930 kwam, bracht hij met haar en al gegroeide kinderen een vakantie door met zodanige manier, dat ze als gewoon echtpaar leken. Laatste gelijke relatie had hij met Cootje en Jo. Geluk voor hem dat de dames toen niet zo ver van elkaar woonden. Sinds vrijlating uit Blauwkapel woonde hij namelijk meer met Cootje, maar als iemand uit familie op bezoek kwam, woonde hij met Jo. Maar Jo gaf niet toe dat deze Hans nieuwe vriendin iets meer is. Ze veronderstelde dat het één van zijn “vriendin” is, maar ditmaal was het erger. Han zelfs van plan was om na de uitvoering van de straf met Cootje te trouwen.

Relatie tussen Jo en Cootje was bevattelijk niet aangenaam. Cootje werd wellicht niet voor Hans begrafenis uitgenodigd, omdat de hoofdorganisator Jo was.

7.3.4 Kinderen

Ondanks Han niet hele tijd met zijn kinderen Jacques en Inez was, zorgde voor hen tenminste door kostbare schoolopleiding. Maar we kunnen zeggen dat hij kon goed met hen opschieten zelfs met zijn stiefdochter Viola (dochter van Jo). De moeite waard om te vermelden dat na thuiskomst van zijn kinderen van Sumatra, kwam dichter bij elkaar voornamelijk met zijn zoon Jacques. Ten slotte kende hij zijn vader zo goed, dat hij niet zo verbaasd was, toen de vervalsingen werden opgedoken. Wat geldt betreft, erfde hij belachelijk bedrag tegenover zijn stiefmoeder Jo, maar misschien wel iets van zijn vader erfde hij over. Volgens zeggen schilderde hij ook heel mooi, maar nog niet voldoende. Daarom gaf hem Han later tekeningslessen. Jacques had geen bijzondere succes door schilderen maar wat interessant is dat hij vervalsingen van zijn vader maakte. Met zekerheid waren althans van Van Meegeren. Wat Hans dochter, Inez, betreft, ze zich beetje distantiëerde van hele zaken, toen ze naar Engeland verhuisde.

7.3.5 Niet alleen vervalser

Samenvatten van Hans karakter in een paar zinnen is niet gemakkelijk, omdat hij was man van vele gezichten en in veranderen naar behoefte waarmee vond hij geen groot probleem. In het kader van mijn scriptie wordt zijn humeur meermalen uitgebeeld.

Indien u met hem zou bijvoorbeeld over kunscritici praten of als u Hans ego zou hebben aangeraakt, zeker zou u aan eigenschappen zoals ijdelheid of giftigheid hebben getroffen of reacties zoals hoongelach, negeren of agressie in tegendeel. De kunscritici waren altijd voor hem een hachelijk onderwerp dat hem misschien wel paranoïde toestanden veroorzaakte.

Veredere karakteristiek kenmerk van hem was, dat hij heel zich heel graag met weelde omringde. Dat bleek daaruit hij altijd luxe villa's aanschafte, waar hij altijd een ruim atelier had. In het interieur van villa's bevonden zich verschillende schilderijen, voornamelijk Hans favoriete grote formaten en antieke meubelen. Met deze onbescheidenheid werden verbonden ook Hans ondeugden zoals roken en drinken. Maar laten we eerlijk zijn, wat zou wij met zoveel geld hebben gedaan? Maar Han kon zich hoeveel noch in nood bekrimpen. Tijdens gesprekken met Doudart de la Grée kwam hij vaak met "iets te drinken" toe, eten had hij niet nodig met woorden: *"Is de buik leeg, dan wordt het lichaam geest; is de buik vol, dan wordt de geest lichaam."*¹⁵

Aan de andere kant als Han wilde, was hij heel gezellig, mild, goedhartig en beminnelijk. Vooral met kinderen, niet alleen met die van hem, had hij goede relaties. In hun omgeving spaarde hij niet met humor en fantasie. Vergelijkbaar waren zijn relaties met vrouwen, zoals wij weten. Onder zijn karaktergedrag ook was, dat hij vroeg of laat kon hij mensen opwekken om voor hem te poseren als onderwerp van zijn schilderijen, portretten en tekeningen. Van verschillende toevalligen, kinderen en andere familieleden, door Doudart de la Grée, secretaresses van het Bureau voor de Bestrijding van Vermogensvlucht tot zelfs medegevangenen enz.

Laten wij niet vergeten, dat Han een intelligente man was en onder anderen een knappe zakenman. Man die blonk uit in zijn uitstekend fotografisch geheugen, waardoor hij moest hij op school niet zo veel leren, waardoor hij jarenlang herinnerde verschillende uitbeeldingen of kon lange alinea's uit het hoofd citeren.

Han van Meegeren was ongetwijfeld een bijzondere persoon zowel goede als slechte zin.

¹⁵ DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C., *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*, (1966), p. 52

8. VAN MEEGEREN IN TSJECHIË

De periode waarin Van Meegeren veroordeeld werd was tamelijk moeilijk, bovenal in onze staat, vooral na de val van de fascisme wanneer het communisme aan de scène kwam. Daaruit concludeer ik dat juist daarom niet te veel aandacht in die tijd in ons land aan hem werd niet geschonken. Ja, zeker werden een paar informatieve en min of meer neutrale artikelen over hem geschreven. Maar naar mijn mening en volgens enkele artikelen van toenmalige tijd werden kranten er werkelijk bezig eerder met komend socialisme of met voorbereiden van Mashallplan en dergelijke. Enkele vermeldingen zouden we er toch vinden. Zo in krant *Svobodné noviny*¹ van 1948 was kortom zijn hele verhaal en hing er zelfs euggestief een vraagtekentje of juist daarom dat Van Meegeren misleidde Göring wellicht zo een lage straf kreeg.²

Wat Van Meegeren op de Tsjechische scene betreft kunnen wij over hem lezen in hoofdstukken van publicaties over de vervalsingen³ of Vermeer en zijn werk⁴ waarin wordt meestal een onderhoofdstuk voor zijn vervalsers toegewijd daarvan de grootste uiteraard Han van Meegeren was. Hij is ook onder de aandacht van Tsjechische beschouwers gekomen omdat in het begin van jaren negentig zijn zaak werd uitgevoerd in van haar tijd populaire Tsjechische krimiserie *Dobrodružství kriminalistiky* in een gedeelte met naam *Paprsek (De Straal)*. In vergelijking met werkelijkheid zijn er in het verhaal sommige afwijken. Alleen al de hoofdpersoon ziet er tamelijk anders uit. Toen Van Meegeren gearesteed werd, was hij al eerder oudachtig, uitgeput en niet zo hoog. Inmiddels uiterlijk van de hoofdrol in de serie is een nogal potige man met baard. Ook

¹ *Svobodné noviny* (vrije vertaling: “De Vrije krant”) was eigenlijk de krant *Lidové noviny* (LN) (vrije vertaling: “De Volkskrant”) die vanaf mei 1945 werden gepubliceerd. Na de bevrijding besloten communisten namelijk dat er de kranten die aan bezetters dienden mogen niet meer uitgegeven worden (tijdens oorlog zetten de Duitsers onder leiding van krant LN voor hen geschikte vertegenwoordigers in). Ze dus de uitgeverij van LN stopten. De naam *Lidové noviny* mocht er niet meer gebruikt worden, daarom bijna meteen een nieuwe krant met naam *Svobodné noviny* ontstond. LN zouden altijd een waarheid mededelen en ongecensureerd zijn, maar voorkomen op invloed van ideologieën was helaas onmogelijk. Ook tijdens communistisch regime werden er in 1948 “geschikte” mensen ingezet tot jaar 1952, toen *Svobodné noviny* door financiële problemen werden opgeheven. Tot de vernieuwing van LN is in 1987 gekomen nog voor val van communisme in Tsjechië in 1989. Bron: <http://epaper.lidovsky.cz/lidove-noviny/kdo-jsme/vice-z-historie> (6.5. 2012)

² Achternaam *Van Meegeren* kunnen wij vinden bijvoorbeeld in tennisutslagen in toenmalige openbaarmakingen zoals *Rudé právo* en *Lidové noviny*. Ik bedoel dat om achterneef van Han van Meegeren, André, gaat omdat hij een jeugdkampioen tennisser was, zoals in het boek *De arrestatie van een meestervervalser* van F. Kreuger vermeld is (p. 58).

³ Bijv. : ARNAU, Frank. *Umění padělatelů: Padělatelské umění. Tři tisíce let podvodů se starožitnostmi*. (zie ook de Lijst van bronnen)

⁴ Bijv. : HUYGHE, René en BIANCONI, Piero. *Vermeer: Souborné malířské dílo*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1981, 103 blz. Světové umění-Svazek 72.

de namen worden er veranderd, blijven alleen de namen van de meest belangrijke figuren als Van Meegeren bevattelijk is of dr. Bredius. Reeds sinds de arrestatie ook tijdens het hele proces maakt “Han van serie” een zeer zelfverzekerde indruk. Bovendien is hij er geneigd tot dat het schilderij werd aan Göring opzettelijk verkocht, waartegen hij zich feitelijk eerder verzette. Verder hem hier secondeert zijn vrouw Ans (Jo) met wie heeft hij heel aangename relatie en die haar man in de serie sterk verdedigt, terwijl in hun eigen leven werden ze op het moment al enkele jaar gescheiden. Naast deze relatie is er ook zien een bijzondere band tussen Han en de hoofdresearcher Wooning⁵ die aanvankelijk van het zaak ontkennend was, maar in de loop van de tijd begin hij Han met zijn eigen manier te bewonderen. Een rol speelt ook een journalist, dankzij wiens Han zich verzekert dat de hele gebeurtenis opduikt en de commissie van deskundigen hem zou moeten accepteren om voor ze een nieuwe Vermeer te schilderen (*Christus en de schriftgeleerden in de tempel*). Wat aan het begin van de zaak voor geachte commissie onder leiding van dr. Bredius onaanvaardbaar was. Tijdens schilderijen Han beantwoordt vragen van journalist en deskundigen en legt uit hoe een oud schilderij uitwerken. De commissie langzaam toegeeft dat Van Meegeren een vervalser zou kunnen zijn behalve Bredius die nog steeds onbuigzaam bleef. Hij erkent zoals overigen experts dat om een Vermeerstijl gaat maar hij staat er achter dat *De Emmaüsgangers* een origineel is. Intussen ook zekere dr. Frontjes tracht een nieuwe methode voor aantonen van authenticiteit van de werken door te zetten. Elke verzamelaar waardeert zijn “originele” werk te veel dan een risico nemen dat het schilderij door deze ongeloofwaardige moderne analyse zal beschadigd worden. Ten slotte met behulp van kleine valstrik lukt Van Meegerens vrouw een Vermeers werk direct van Bredius eigendom te krijgen (natuurlijk achter zijn rug door zijn vrouw). Dat het zo gebeurde is echter onwaarschijnlijk. In ieder geval er in de serie het principe van infrarode stralen onthult onder andere ook het oorspronkelijke werk, dat onder het “Vermeers” is en dat iemand anders dan de auteur van het werk kan niet kennen. Van Meegeren maakt daarom een schets die met het aanvankelijke werk hetzelfde is. Vervolgens wordt tegenstrijdige Bredius in aanwezigheid van andere deskundigen gedwongen om wetenschap de gelijk geeft. De seriemakers hebben ook met het noodlot gespeeld waarmee dat ze in Van Meegerens mond gezet deze zin: “*En als ik nu zou sterven, was ik in mijn leven genoeg geëerd.*” Zoals we al weten, Van Meegeren inderdaad binnenkort overleed.

⁵ Naar mijn mening deze rol meer past aan rechercheur Piller.

CONCLUSIE

Als ik zaak Van Meegeren van het andere kant aanpak, mag met enige overdrijving zeggen, dat hij overleed op het ogenblik waneer zijn droom vervullig was. “Beroemde schilder worden” dat was de zin van zijn leven. Reeds als klein kind had Han deze visie, die hem nooit verlaten en voor die was hij letterlijk alles in staat doen. Maar dat was in tegenstrijd met regelen van zijn strenge vader voor wie was schilderen als carrière voor zijn zoon, gewoon ontoelaatbaar. Ondanks verbod van zijn vader schilderde kleine Han in geheim door. Wat een schok was voor zijn vader, toen hij onder Hans matras ondeckte zijn aanvankelijke schepping. Hij zei tegen zijn zoon, dat hij een bedrieger is, en dat hij ook altijd zal blijven. Toen hoorde dat Han voor eerste keer. Als de vader Van Meegeren zou hebben geweten dat hiermee de toekomst van zijn zoon voorspelde, zou hij liever hebben gezwegen. Han was werkelijk de bedrieger en tevens de schilder.

Daaruit blijkt dat Hans relatie tot zijn vader gaf hem eerste aanleiding om tegen de autoriteiten te strijden. Tijdens zijn jeugd was hij namelijk door zijn vader regelmatig vernederd, wat veroorzaakte dat bij jonge Han van aanvankelijk gevoel van minderwaardigheid paradoxaal een enorm ego zich vormde. En hij verheugde om iets groots te bereiken. Erg gevoelig werd hij voor kritiek van zijn schilderen omdat het doel van zijn bestaan was. Aangezien zijn afkeer tegen elke kritiek die was later tegen hem door kunstcritici uitgevoerd beoordeel ik dat het een hoofdmotivatie voor zijn vervalsingen was. Naast deze bewering moet ik maar ook aanvullen dat Han genoeg van schepping van Johannes Vermeer, dus schilderen net zo als een oude meester de grote uitdaging voor hem was.

Na onderzoeken van persoon Van Meegeren kan ik verder concluderen dat hij heel goede strateeg was. Hij liet er zoveel dubbelzinnige waarheden waaruit wij kunnen alleen gissen welke is echt en welke niet. Op dezelfde manier waarmee kunstexperts beslisten over echtheid van schilderen of de chercheurs beslisten of hij is collaborateur of niet. De polemieken die er altijd stonden net hielpen niet. Maar het is interessant hoe zich figuur Van Meegeren tijdens de hele zaak ontwikkelde. Enkelvoudig kunnen wij zeggen dat van een landverrader aan het begin van de affair juist een tegendeel werd – nationale held. Daaruit is gebleken, hoe groot invloed Van Meegeren aan het publiek had, dat ook vaak aan twee kampen verdeeld, degenen die Van Meegeren bewonderden en degenen die hem verachtten.

Naar resultaten kunnen we ook zien hoe groot rol de oorlogsjaren speelden toen het cultuurbezit moest tegen de Duitsers voor elke prijs beschermen werd. Het werd vaak gedaan zonder grondig onderzoek naar de oorsprong van het werk. Daarom hangt er nog ander vraagteken als de vervalsingen ook buiten de oorlogstijd zouden hebben verkocht. Maar ik moet toevoegen dat Van Meegerens techniek van vervalsingen was

echt uitstekend en doorgedacht en hij was een meester van zijn soort. Ongetwijfeld hij werd een beroemde schilder, zoals hij wilde alleen maar op zijn manier. Hij won de roem als de grootste vervalser van twintigste eeuw, misschien wel in de hele kunstgeschiedenis door affairs in verband daarmee.

De moeite voor mijn analyseren was zoeken naar de objectieve gegevens. Voor uitvoering van mijn scriptie heb ik gewerkt met publicaties uit verschillende perioden. Als een van de belangrijkste bronnen heb ik het boek *Geen standbeeld voor Han van Meegeren* gekozen, omdat het op basis van directe gesprekken met Van Meegeren is geschreven. Uit andere publicatie, namelijk *De arrestatie van een meestervervalser*, ben ik er achter gekomen dat in de bovenstaande publicatie zijn bepaalde gegevens door Van Meegeren misschien wel verzonnen, om zijn exvrouw Jo buiten de straf te beschermen.

Wat de figuur Van Meegeren op het Tsjechische gebied betreft was moeilijk enkele bronnen te vinden. Op het moment van zijn “grootste glorie”, dus na de Tweede Wereldoorlog, werd aan hem in het naoorlogse Tsjechoslowakije niet zo veel aandacht geschonken. Maar in huidige tijd, kunnen wij zijn naam in enkele media vinden. In algemeen kan ik concluderen dat hoewel zijn affaire bijzonder was, Van Meegeren in ons land niet zo bekend is.

Ondanks ik mijn best deed om deze scriptie uit te werken, ben ik bewust dat aangezien mijn niveau van derde jaar van de Nederlandse taal, de fouten in tekst zouden kunnen voorkomen.

LIJST VAN BRONNEN

Literatuur

ARNAU, Frank. *Umění padělatelů: Padělatelské umění. Tři tisíce let podvodůse starožitnostmi*. 1e druk. Praha: Orbis, 1973, 237 pp.

BRANDHOF, Marijke van den. *Een vroege Vermeer uit 1937: achtergronden van leven en werken van de schilder/vervalser Han van Meegeren*. Utrecht: Spectrum, 1979, 168 pp. ISBN 90-274-8946-7.

DOUDART DE LA GRÉE, Marie-Louise F.C. *Geen standbeeld voor Han van Meegeren*. Antwerpen: De Goudvink, 1966, 199 pp.

KRAAIJPOEL, D. en WIJNEN, H.A. van. *Han van Meegeren en zijn meesterwerk van Vermeer 1889-1947*. Zwolle: Waanders, c1996, 96 pp. ISBN 90-400-9797-6.

KREUGER, Frederik H. *De Arrestatie van een meestervervalser*. Veen Magazines, Diemen 2006, 157 pp. ISBN 978-90-8571-043-1.

Publicaties

Československý časopis historický. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1983, roč. 31, č. 2, s. 314. ISSN 0045-6187.

Svobodné Noviny. Praha: Svobodné noviny, 1947, roč. 3, č. 266, s. 5. ISSN 1802-6273.

Svobodné Noviny. Praha: Svobodné noviny, 1948, roč. 4, č. 11, s. 5. ISSN 1802-6273.

Internetbronnen

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Hogereburgerschool> (10. 2. 2012)

<http://www.boijmans.nl/nl/374/over-het-museum> (16. 3. 2012)

<http://www.geheugenvannederland.nl/?nl/items/ICN01:3192> (6. 4. 2012)

<http://www.boijmans.nl/nl/10/press/pressitem/141> (6. 4. 2012)

<http://hanvanmeegeren.webs.com/devervalsingen.htm> (6. 4. 2012)

http://nl.wikipedia.org/wiki/Fort_Blauwkapel (7.4.2012)

<http://epaper.lidovky.cz/lidove-noviny/kdo-jsme/vice-z-historie> (6.5. 2012)

<http://collectie.boijmans.nl/nl/work/St%201> (10. 5. 2012)

<http://www.boijmans.nl/nl/10/persberichten/pressitem/141> (10. 5. 2012)

<http://www.meegeren.net/index.php> (16. 5. 2012)

[http://www.meegeren.net/images/uploads/u.%20Hertje%201921-27%20B311\[\].jpg](http://www.meegeren.net/images/uploads/u.%20Hertje%201921-27%20B311[].jpg) (16. 5. 2012)

<http://www.meegeren.net/images/uploads/w4%20schilderend.jpg> (16. 5. 2012)

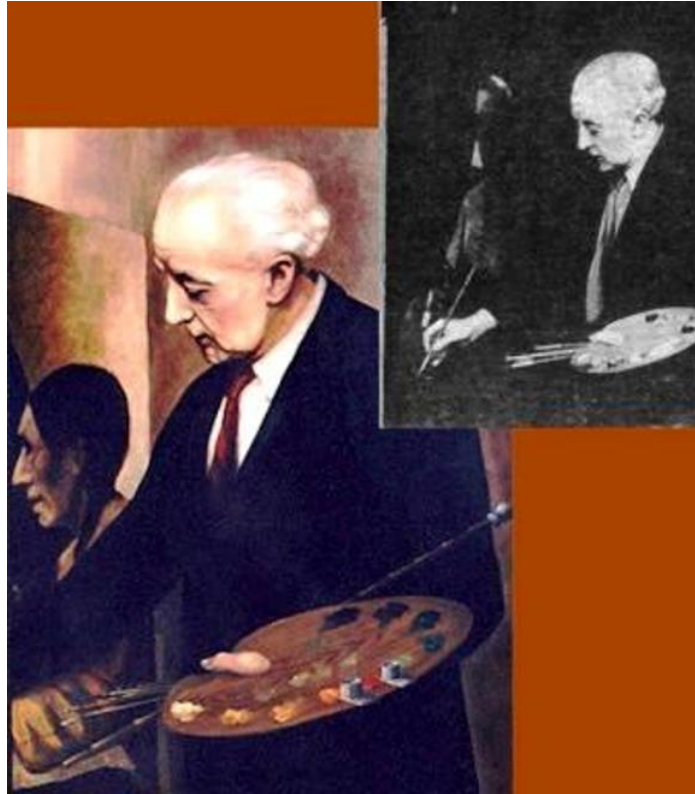
Audiovisuele bronnen

Dobrodružství kriminalistiky. 16. díl, Paprsek [epizoda televizního seriálu]. Československo, ČT 1, 1990.

http://arttube.boijmans.nl/nl/video/Van_Meegeren_nl/ (14. 5. 2012)

BIJLAGEN

Nr. 1: Zelfportret

In het zelfportret hierboven Van Meegeren is te zien aan De Emmaüsgangers te schilderen.

Nr. 2: Lijst van meest bekende vervalsingen¹

- *De lachende cavalier* – Frans Hals stijl. Eerste opgemerkte Van Meegerens vervalsing van 1922, die op de markt in 1923 in Den Haag kwam. Verkocht voor f50.000, later teruggekocht door de kunstdeskundiger Hofstede de Groot. In hetzelfde jaar onstond ook andere “Hals” *De Vergenoegde roker*, nu in het Groningen Museum, soms te zien op een tentoonstelling.
- *Mansportret, Jongen met hondje en Rommelpotspeler* – alle drie naar Frans Hals. Deze schilderijen onstonden tussen jaren 1920 en 1940, nu zijn waarschijnlijk in Engeland of Verenigde Staten.
- *Heer en dame bij een spinet* – Den Haag, 1932. De eerste Vermeer van Van Meegeren, die werd door toen grootste deskundiger dr. Bredius erkend als authentiek werk. Het doek werd waarschijnlijk voor hoge bedrag aan bankier Fr. Mannheim verkocht.² In huidige tijd in bezit van Instituut Collectie Nederland (INC)
- *Dame met blauwe hoed* – Vermeers stijl, vermoedelijke herkomst uit Roquebrune (Frankrijk), voor 1937. Eerste was het in collectie Thyssen-Bornemisza, dan in Museo Thyssen-Bornemisza in Madrid. Het werk verdween na herkenning dat het een van de vervalsingen is.
- *Muzieklezende vrouw* – Vermeers stijl, Roquebrune, 1935/36.
- *Mansportret* – Terborgh stijl, Roquebrune, 1935/36.
- *Malle Mabbe* ook onder naam *De heks van Haarlem* bekend – Frans Hals stijl, Roquebrune, 1935/36.
- *De Emmaüsgangers* – stijl van vroegere Vermeer, Roquebrune, 1937. Verkocht aan Stichting Boijmans voor f520.000 via mr. Boon en kunsthandel Hoogendijk te Amsterdam. Nu in Museum Boijmans Van Beuningen, geëxposeerd in wisselende opstellingen.
- *Drinkend gezelschap* – stijl van Pieter de Hoogh, Nice (Frankrijk)³, 1938/39. In 1939 verkocht aan Van Beuningen voor f220.000 via mr. Boon en kunsthandel De Boer te Amsterdam.

¹ Lijst wordt overgenomen uit “Overzicht van de vervalsingen” (Kreuger 2006: 137-139)

² KREUGER, Frederik H., *De Arrestatie van een meesterversalser*, (2006), p. 49

³ In *Geen standbeeld voor Han van Meegeren* (p.103) vermeldde Han tijdens gesprek met auteur dat voor een Pieter de Hoog (blijkbaar om *Drinkend gezelschap* gaat) werd f240.000 betaald. De hoogste prijs die ooit voor De Hoogh gegeven werd. Ook de plaats klopt niet. Aan de vraag of hij die Piter de Hoogh in Roquebrune geschilderd, antwoordde hij positief, dat hij het geschilderd terwijl Jo in Nice was. Dit

- *Interieur met kaartspelers* – stijl van Pieter de Hoogh, Nice, 1939. In 1941 verkocht aan W. van der Vorm voor f220.000 via makelaar Strijbijs en kunsthandel Hoogendijk. Huidige eigenaar is onbekend.
- *Het Laatste Avondmaal (het eerst schilderij)* – Vermeers stijl, Nice 1939/40. In 1949 door prof. Coremans in Nice teruggevonden. Dan is het schilderij in bezit ten eerste van Jo en dan van haar dochter Viola. In 1984 werd het grote doek voor f75.000 verkocht door kunsthandel Van Waning in Rotterdam. Huidige eigenaar is in Zwitserland.
- *Christuskop* – Vermeers stijl, Laren (Nederland), 1940. In 1941 verkocht aan Van Beuningen voor f500.000 via huizenmakelaar Strijbijs en kunsthandel Hoogendijk. Later had het Hoogendijk terug als deel van bedrag voor *Het Laatste Avondmaal* (het tweede schilderij). Nu in Museum Boijmans Van Beuningen, niet geëxposeerd.
- *Het Laatste Avondmaal (het tweede schilderij)* – Vermeers stijl, Laren 1941. In 1941 verkocht aan Van Beuningen voor f1.600.000 door makelaar Strijbijs en kunsthandel Hoogendijk. Nu in privé collectie, soms geëxposeerd.
- *Isaac zegent Jacob* – Vermeers stijl, Laren, 1942. Verkocht aan W. van der Vorm voor f1.270.000 door makelaar Strijbijs en kunsthandel Hoogendijk. Nu in Museum Boijmans Van Beuningen, niet geëxposeerd.
- *Christus en de overspelige vrouw* – Vermeers stijl, Laren, 1942. In 1942 verkocht aan rijksmaarschalk Göring voor f 1.650.000 door Rienstra van Stuyvesande en Verwalter Miedl van kunsthandel Goudstikker, die in bezetting was. Nu in Instituut Collectie Nederland (ICN), niet geëxposeerd.
- *De voetwassing* – Vermeers stijl, Laren, 1943. Verkocht aan Rijksmuseum voor f1.300.000 door meneer Kok en kunsthandel De Boer. Nu in depot van Rijksmuseum, niet geëxposeerd.
- *Christus in de tempel* – Vermeers stijl, Amsterdam, 1945. Geschilderd onder toezicht van de autoriteiten. Verkocht aan mr. Oppenheimer voor f300 op de veiling van Van Meegerens faillissement in 1950. Eerst geschonken aan een kleurlingenkerk in Johannesburg, dan meermalen doorverkocht.

antwoord dus kon verzinnen zijn. Omdat zoals wij al weten, over aanwezigheid van Jo in Nice werd er gepolemiseerd. Nog een gegeven Van Meegeren gaf, dat dr. Bredius dit schilderij in jaar 1658 had gezet, de toppunt van De Hooghs tijd.

RESUMÉ

Tématem mé bakalářské práce je postava nizozemského malíře Hana van Meegerena, který proslul především jako falzifikátor děl Jana Vermeera, slavného malíře ze 17. století. Na skutečnost, že je Van Meegeren padělatel, by se pravděpodobně nikdy nepřišlo, kdyby nizozemské vojenské orgány pro ochranu kulturního dědictví nenalezly jeden z jeho padělků, konkrétně dílo *Kristus a Cizoložnice* ve Vermeerově stylu, ve vlastnictví říšského maršála Hermanna Göringa. Stopa vedoucí k původnímu majiteli díla skončila u Van Meegerena, který byl tak označen za vlastizrádce, který prodal kulturní dědictví. Tresty pro kolaboranty tehdy byly velice přísné, proto se Van Meegeren raději rozhodl přiznat se k autorství “svých“ děl, mezi nimiž bylo i dílo *Emauzští učedníci*, které tehdy bylo vystavováno v Boymanově muzeu v Rotterdamu jako objevené vrcholné dílo Vermeerovy tvorby. Díky aféře, která s celým případem souvisela, si tak Van Meegeren vysloužil označení – Největší padělatel 20. století, ne-li celé umělecké historie.

Sled událostí, které s případem souvisejí, zahrnuje spoustu nejasností. Mým hlavním cílem je tak tedy detailněji rozebrat “případ Van Meegeren“, který i přes svou bizarnost již není nezasvěcené veřejnosti až tak známý. Tomuto tématu jsem ve své práci věnovala největší část, popisuji zde průběh celého procesu od zatčení Van Meegerena až po konečný verdikt soudu, kdy byl odsouzen k jednomu roku vězení. Van Meegeren však před vykonáním trestu zemřel, proto zde popisuji i záležitosti, které následovaly po jeho smrti.

Van Meegerenův případ je spjat s událostmi 2. světové války, proto ve své době přerostl ve skandál, který vyvolal spoustu otázek, jako například, zda Van Meegeren spolupracoval s nacisty či ne. Tajemství kolem Van Meegerena vyvolalo také vlnu publicity, která veřejnost často dělila na dva tábory. Jedni odsuzovali Van Meegerena za kolaborantství, s objasněním událostí ho však jiní obdivovali jako národního hrdinu, kterému se povedlo podvést nepřítele země.

Vedle případu, se dále ve své práci zabývám postavou Hana van Meegerena jako takovou. Rozebírám především otázky týkající se jeho tvorby. Nejdříve se zaměřuji na jeho malířské počátky, dále se zabývám tím, co ho vlastně vedlo k falšování děl, co byla jeho hlavní motivace a proč si vybral pro většinu svých padělků právě Vermeera. Nutno dodat, že Van Meegerenovy padělky nejsou padělky v pravém slova smyslu. Vždy maloval obrazy “v něčím“ stylu. Jediné co bylo opravdu padělané, byl podpis původního autora, kompozici a vyobrazení si vždy vymýšlel sám.

V neposlední řadě se zde také věnuji jeho vlastní kariéře a soukromému životu, kde se zaměřuji na jeho vztah k ženám a na to jak vycházel se svými dětmi. Což také souvisí s kapitolou, která rozebírá jeho lidskou stránku a komplikovaný charakter.

V poslední kapitole se zabývám postavou Hana van Meegerena v Česku. Jestli mu byla v době poválečného Československa, v dobách jeho největší "slávy", věnována pozornost i v naší zemi. Dále se zabývám tím, v kterých českých médiích se s Hanem van Meegerenem můžeme setkat dnes.

SUMMARY

The theme of this bachelor's thesis is Dutch painter Han van Meegeren, who has become famous for his forgery of the works of Jan Vermeer, famous painter from 17th century. The fact that Van Meegeren is forger would probably never be exposed if one of his fakes, namely *Christ with the Adulteress* in Vermeer's style, wasn't found in the possession of Chancellor of Germany by military authorities for the protection of cultural heritage. The evidence has led them to the former owner – Van Meegeren, who was called a traitor that sold cultural heritage. Because the punishment for collaborator were very strict at that time, he decided to admit to be the real author of 'his' works, amongst which was also the painting *The Supper at Emmaus*, that was exhibited in Museum Boijmans in Rotterdam as discovered Van Vermeer's masterpiece. Thanks to this scandal Van Meegeren got the label of the greatest forger of 20th century, if not the whole art history.

Many events connected with this case remain unclear. Main goal of this thesis is to examine in detail 'Van Meegeren case' that is, despite its bizarreness, not very well known to the uninformed public. The main part of this work is dedicated to this theme, describing the course of the whole lawsuit, from the arrest of Van Meegeren to the final verdict of the court that sentenced him to one year in prison. Since Van Meegeren died before the execution of his sentence, this work describes the affairs following his decease as well.

Van Meegeren's case is connected to the events of the Second World War, therefore the whole case developed into a scandal that caused many questions, such as Van Meegeren's collaboration with the Nazis. The secrets around Van Meegeren provoked wave of publicity, and the public opinion was divided into two sides. One criticized him for quislingism, others admired him as a national hero, who deceived the enemy of the state.

Other than the case itself, this thesis analyses the work of Han van Meegeren. First his beginnings as a painter are surveyed, and then I try to find out, what led him to forgery, what his main motivation was, and why has he chosen to forge namely Vermeer's works. It's important to remark, that his paintings are not fakes in the right sense of the word. He always made paintings 'in someone else's style'. The only thing that was really fake, was the signature of the author, composition and the image were entirely thought up by Van Meegeren himself.

Last but not least, I engage in his career and private life, where I concentrate on his relationship with women and his kids. This is connected to the chapter where his human side and complicated character are described.

In the last chapter I deal with the figure of Han van Meegeren in the Czech Republic, whether there was any attention given to him in the time of post-war Czechoslovakia, that means in the time of his 'greatest fame'. Further, I trace, where in the Czech media we can find out about Han van Meegeren today.

ANOTACE

- Jméno:** Martina Hladká
- Název katedry a fakulty:** Katedra nederlandistiky FF UP Olomouc
- Název bakalářské práce:** Han van Meegeren: De grootste vervalser in de kunstgeschiedenis
- Vedoucí bakalářské práce:** Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.
- Počet znaků:** 76 556
- Počet příloh:** 2
- Klíčová slova:** Han van Meegeren, umění, falzifikátorství, kolaborace

Krátká charakteristika:

Tématem mé bakalářské práce je postava nizozemského malíře Hana van Meegerena, který proslul především jako falzifikátor děl Jana Vermeera. Mým hlavním cílem je rozebrat soudní případ s Van Meegerenem, při němž byl souzen jako vlastizrádce, který prodal kulturní dědictví, jež však paradoxně bylo jeho vlastním dílem. Vedle případu, se dále ve své práci zabývám postavou Hana van Meegerena jako takovou a rozebírám především otázky týkající se jeho tvorby. V neposlední řadě se zde také věnuji jeho vlastní kariéře a soukromému životu, kde se zaměřuji na jeho vztah k ženám a na to jak vycházel se svými dětmi, rozebírám je také jeho komplikovaný charakter. V poslední kapitole se zabývám postavou Hana van Meegerena v českých médiích.